

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i GY11

Erzulina Yngvesson

Uppsats/Examensarbete: 30 hp
Program och/eller kurs: Masterprogram i Utbildningledarskap
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: Vt 2012
Handledare: Dennis Beach
Examinator: Rolf Lander
Rapport nr: VT12 IPS PDAU62

Abstract

Uppsats/Examensarbete: 30 hp
Program och/eller kurs: Masterprogram i Utbildningledarskap
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: Vt 2012
Handledare: Dennis Beach
Examinator: Rolf Lander
Rapport nr: VT12 IPS PDAU62
Nyckelord: Entreprenörskap, entreprenöriellt lärande, regeringens riktlinjer, implementering, förståelse

I GY11 finns en stark betoning på entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. *...entreprenörskap ska löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet* står det i förordet till *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet* publicerad av Regeringskansliet 2009. Det nya styrdokumentet trädde i kraft hösten 2011 och med anledning av det är det intressant att undersöka hur entreprenörskap och entreprenöriellt lärande realiserar i GY11.

Syfte: Arbetet syftar till att belysa rektorers och lärares förståelse för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur de omsätter sin förståelse i praktiken.

Teori: Det teoretiska ställningstagandet består av tre utgångspunkter. Den första är Sandberg och Targamma (1998) vilka förordar förståelsebaserad kompetensförnyelse. Den andra är Blossing (2008) som beskriver framgångsrik utveckling av ett nytt arbetsätt i lärande organisationer. Den tredje utgångspunkten är Vygotskijs sociokulturella perspektiv som framhåller att människornas särskilda drag är skapande och pekar på vikten av en social miljö där det finns en aktiv lärare, en aktiv elev och en aktiv miljö i kunskapsprocessen.

Metod: Mitt undersökningsverktyg är den kvalitativa metoden med hermeneutisk ansats. Empiri har samlats genom åtta halvstrukturerade intervjuer med tre rektorer och fem lärare på olika gymnasieskolor.

Resultat: Både rektorer och lärare anser att regeringens riktlinjer är otydliga och allomfattande och de skulle behövas förtydligas och förenklas. Fyra av fem lärare säger sig inte använda entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i undervisningen eftersom de inte vet vad begreppet betyder och därmed inte heller hur det kan tillämpas i skolan. Trots att gymnasierektorer och gymnasielärarna var osäkra på begreppens betydelse, kopplade de ändå dessa till begreppens nyckelbeskrivning, alltså kreativitet, nytänkande, ansvar, skapande, att våga ta för sig och vilja att utvecklas. Samtliga lärare i studien var positiva till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan men fyra av fem ville ha mer kunskaper i hur det kan tillämpas i skolan. Av tre intervjuade rektorer var det två som var positiva till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. En rektor ansåg att det ligger i tiden och en annan ansåg att det bästa sättet att förbereda elever till livet utanför skolan, är att blanda teoretiska och praktiska kunskaper. En rektor var skeptisk om det verkligen är skolans uppdrag att skapa företagare. Undersökningen visar även att rektorerna upplever det svårt att införa ett nytt arbetssätt i skolan eftersom många lärare arbetar rutinmässigt och har sitt egna sätt att förmedla kunskaper. Samtliga rektorer menar att det är viktigt att på skolan skapa en samsyn kring entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur det ska tillämpas i den praktiska skolvardagen. Både lärarna och rektorerna efterlyste goda exempel från andra skolor och samarbete med företag och organisationer för att lyckas med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan.

Förord

Att skriva denna uppsats har varit ett stimulerande arbete eftersom jag verkligen ville skriva och fördjupa min kunskap om entreprenörskap i skolan. Under arbetets gång upptäckte jag att det också är ett krävande arbete, där man aldrig blir klar. Det fanns alltid något mer att skriva till och relatera till min aktuella undersökning, men det är också viktigt att sätta sista punkt i uppsatsen.

Det finns de som påstår att uppsatsskrivandet är ensamt arbete. Det måste jag hålla med om, men det fanns ändå några personer omkring mig under tiden jag skrev uppsatsen. De hjälpte mig att föra arbetet framåt och nu har jag min möjlighet att tacka dem.

Jag vill tacka alla respondenter som ställde upp i min undersökning och som bidrog med sina synpunkter, erfarenheter och tankar. Jag tackar Er för att ni tog Er tid för att besvara mina frågor.

Tusen tack till min handledare Dennis Beach som har varit en stor tillgång under undersökningens gång, hjälpt mig med alla praktiska råd angående undersökningen och alla kloka kommentarer och råd, och all kunskap som bidrog till att min studie blev gjord. Dessutom vill jag tacka dig för din snabba respons, det gjorde att jag kände mig trygg och det anser jag är oslagbart.

Ett varmt tack riktar jag till Sarah Zaibi, en omtänksam vän som språkgranskat min uppsats och bidragit med kritisk reflektion.

Det största tacket riktas till min familj; min dotter Elle som ville vara med och spela musik eller titta på YouTube. De pauserna behövde jag! Stort tack till min tålmodige man Johan för livliga diskussioner, språkgranskning och all uppmuntran och stöttning under hela min studietid.

Borås, Maj 2012

Erzulina Yngvesson

Innehållsförteckning

Abstract	1
Förord	1
Innehållsförteckning	1
Inledning	1
Studiens syfte och frågeställning	3
Avgränsning.....	3
Definitioner	4
Vad är entreprenörskap?.....	4
Vad är entreprenöriellt lärande?	4
Vad är en entreprenör?	5
Litteraturgenomgång	6
Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande på gymnasiet	6
Entreprenörskap i läroplanerna, Lpf 94 och Lpf 11	7
Kritiska anmärkningar	8
Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i våra grannländer.....	9
Ett sätt att driva både elever och samhälle framåt	9
Rektoreernas och lärarnas roll vid tillämpning	10
Läraren som coach.....	12
Entreprenörskap, en pedagogisk form	13
Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolkontext.....	13
Teoretiska utgångspunkter	16
Förståelse och tolkning av sitt arbete	16
Implementering av ett nytt arbetssätt.....	17
Skapande genom tänkande och reflektion	18
Metod	20
Metodansats	20
Min förförståelse för ämnet	21
Urval	21
Tillvägagångsätt och datainsamling	22
Validitet och reliabilitet	23
Etiskt ställningstagande	24
Analys	24
Resultat	26
Tolkning av regeringens riktlinjer	26
Tolkning av begreppen	29
Tillämpning av entreprenörskap och entreprenöriellt lärande.....	30
Hinder för tillämpning	34
Resultatsammanfattning	36
Diskussion	38
Regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande	38

Förståelse för riktlinjer och begrepp.....	39
Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i praktiken	40
Vikten av kompetensutveckling	41
Metoddiskussion.....	43
Slutsats.....	44
Förslag till vidare forskning	45
Referenser	46
Elektronisk referens	47
Bilaga 1: Brev till respondenter	1
Bilaga 2: Intervjufrågor.....	1

Inledning

Europaparlamentet har utformat åtta nyckelkompetenser som kan bidra till ett framgångsrikt liv i ett kunskapssamhälle. En av dessa åtta kompetenser är *initiativförmåga och företaganda* som beskrivs som individens förmåga att omvandla idéer till handling. För att kunna göra det behöver individen ha egenskaper som kreativitet och initiativförmåga, samt ha förmåga att våga ta risker, kunna planera och leda. Dessutom är det nödvändigt att vara aktiv, ha kunskaper inom ekonomi, rapportering, utvärdering och analys. Vidare är det viktigt att kunna hålla motivation uppe och vara beslutsam att uppnå de mål som fastställs och se möjligheter både privat eller yrkesmässigt. Genom utbildning ska ungdomar skapa och utveckla dessa kompetenser som ska hjälpa dem att lyckas bättre på arbetsmarknaden (Europaparlamentet, 2007).

I Sverige har det inom utbildningssystemet påbörjats reformer sedan 2009 och det har blivit mer betoning på entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan. 2009 presenterades nya strategier för entreprenörskap inom utbildningsområdet där entreprenörskap och entreprenöriellt lärande lyfts fram. I förordet står det:

...entreprenörskap ska löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet.
(Regeringskansliet, 2009. s.1)

Kunskaper om entreprenörskap är viktiga för ungdomar som vill starta företag uttrycks det i Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet (Regeringskansliet (2009)). Genom utbildning ska ungdomar skaffa sig de kunskaper, färdigheter och förhållningsätt som behövs för att kunna realisera sina idéer och bidra till ekonomisk, samhällelig och kulturell utveckling. Entreprenöriell kompetens efterfrågas även av arbetsgivare och utbildning kan bidra till att unga får färdigheter och kunskaper om entreprenörskap. Skolan ska ge elever kunskap om företagande och hjälpa dem att utveckla entreprenöriella egenskaper så som t.ex. kreativitet, nyfikenhet, ansvar, samarbete, idériedom och problemlösning. Entreprenörskap och företagande är sammankopplade, på så vis att entreprenörskap handlar om att utveckla nya idéer och att våga omvandla dessa idéer till något vinstdrivande i företag. Utbildningsväsendet behöver samarbeta med rutinerade entreprenörer, inom näringsliv, kulturliv och andra organisationer som kan inspirera och stimulera elever till kreativitet och skapande (Regeringskansliet, 2009).

Enligt Stehr & Böhme, (1986) förknippas kunskapssamhället med kunskapsbaserade nationalstater som är starkt beroende av kunskap. Kunskap ses som produktionsfrämjande för att stärka och öka ekonomisk tillväxt och skapande av aktiviteter (a.a.). Enligt Bjerke (2005) är entreprenörskap, innovationer och kunskap de mest tre omnämnda ämnena i ekonomisk- politisk dagordning i Sverige. För att skapa en uthållig tillväxt i samhället behövs det innovatörer. I dagens samhälle kommer framgången från innovation. Kunskap och lärande i samhället har blivit ett krav för att vara proaktiv, adaptiv och effektiv (a.a.).

I Lpf 2011 står det att gymnasieskolans uppgift är att bidra till att eleverna utvecklar kunskaper och förhållningsätt som främjar entreprenörskap, företagande och innovationstänkande som i sin tur ska öka elevernas möjligheter att starta och driva egna företag. Skolans uppgift är också att stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet, och självförtroende och deras vilja att testa och realisera sina idéer till handlingar. Entreprenöriella

förmågor och färdigheter anses vara värdefulla i såväl samhället och arbetslivet som för vidare studier. Förändringar i samhället ställer nya krav på människors flexibilitet av inskaffande av nyaktuella kunskaper och färdigheter. Därför är skolans uppgift att stärka elevernas motivation till livslångt lärande (a.a.). Bjerke (2005) menar att kunskapsutvecklingen aldrig bör sluta, varken hos individen eller i organisationer. Dagens samhälle kännetecknas av livslångt lärande och det kallas för ett innovationssamhälle. Idag behövs det innovatörer som utlovar flexibilitet och ständig förnyelse som kan utveckla våra resurser på ett innehållsrikt sätt (a.a.). I Lpf 2011 för gymnasieskolan omnämns entreprenörskap som en ny uppgift för skolan. Det är ett nytt ämne och är obligatoriskt inom vissa program. Gymnasieelever ska fördjupa sig i entreprenörskap och företagande inom alla program och det finns en särskild betoning på utveckling av entreprenöriella förmågor (a.a.).

Alltså ska entreprenörskap löpa som en röd tråd genom alla ämnen och på alla nivåer i utbildningssystemet, från förskola till högskola. Som vikarie på diverse gymnasieskolor upplevde jag att lärare pratar mycket om entreprenörskap men att de samtidigt inte vet vad entreprenörskap egentligen betyder eller hur de ska arbeta eller implementera entreprenöriellt lärande i undervisningen. Direktiven om att arbeta med entreprenöriellt lärande kommer från regering, politiker och rektor men för lärare saknas kunskap om hur de ska arbeta och hur de kan omsätta entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i just deras undervisningsämne. Att regering har kommit med ett beslut om att entreprenörskap ska ingå i skolans utbildningar är idag en verklighet, men jag är tveksam till om rektorer och lärare verkligen kan realisera politikernas idéer om detta.

Lindensjö och Lundgren (2000) skriver om problematiken som finns i skolorna då regeringens riktlinjer ska omsättas i praktiken. Lindensjö och Lundgren (2000) menar att det finns en klyfta mellan formuleringsarenan och realiseringsarenan. Utbildningsplanering sker i flera steg. Det första är formuleringsarenan som innebär politiska beslut och reformer. Där formuleras nationella mål, styrdokument och läroplaner. Realiseringsarenan innebär att de politiska beslut och offentliga planer för skolan såsom styrdokument skall tolkas och förverkligas i praktiken. Men det beror på hur aktörerna, i detta fallet lärarna, tolkar de olika besluten. Det finns en klyfta mellan dessa arenor eftersom de olika dokumenten kan vara svårtolkade och oklara, vilket leder till brett tolkningsutrymme. Helt enkelt är det inte säkert att det som avses i de olika dokumenten omsätts i praktiken (a.a.).

Berg (2003) menar att skolan styrs av läroplaner, styrdokument och skolledning vars uppgift är att leda skolan mot statens önskvärda riktning. Författaren menar även att styrdokument och läroplaner är mycket oklara eller till och med motsägelsefulla. Styrkraften av och i skolan definierar Berg som formell och informell styrning. Den formella styrkraften anordnas av staten medan den informella styrningen består av bl.a. skolledning och lärare. Den informella styrningen är inte rationellt planerad utan utgörs av en rad oskrivna regler och traditioner som styr skolan (a.a.). Lindensjö och Lundgren (2000) menar att formuleringsarenan där politiska beslut och planer formuleras kan delas in i två delar. I ena delen ansvarar politiker för kopplingen mellan politiska riktlinjer och mål för utbildningen medan i den andra delen skapar skoladministration objektiva underlag för detaljerat mål och innehåll. De som ska genomföra fattade beslut är ”*street-level-bureaucrats*” d.v.s. lärare och rektorer (a.a. s. 172). Om uppgiften ska klaras av och om lärarna ska kunna genomföra besluten krävs det enligt Lindensjö och Lundgren (2000) specialisering och professionalisering av lärarna som måste byggas på väl underbyggda metoder.

Studiens syfte och frågeställning

Det är konstaterat att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande har blivit ett viktigt tema i skolväsendet. Därför är det intressant att undersöka hur skolan hanterar de pedagogiska utmaningarna och möjligheterna som entreprenörskap och entreprenöriellt lärande medför. Ju mer jag läste om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan väcktes mitt intresse för detta. Jag undrade hur rektorernas och lärarnas konkreta förståelse såg ut och hur de kom att omsätta sin förståelse i praktiken. Det har nu gått ett tag sedan GY11 trädde i kraft och med den starka betoningen på entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Gymnasiet har i uppgift att ge elever möjlighet att fördjupa sig i entreprenörskap och företagande inom alla gymnasieprogram.

Med anledning av att regeringens nya skollag säger att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande ska användas i skolväsendet och att skolan ska främja elevernas entreprenöriella förhållningssätt, vill jag undersöka hur dessa begrepp omsätts i gymnasieskolan. De nya styrdokumentet har trätt i kraft hösten 2011, därför är det intressant att undersöka hur entreprenörskap och entreprenöriellt lärande realiserar på gymnasiet.

För att utveckla och förtydliga uppsatsens syfte har jag formulerat följande övergripande frågeställning:

- Hur uttrycker rektorer respektive lärare på gymnasiet sin förståelse för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur omsätter man sin förståelse i praktiken?

Avgränsning

Mitt intresse i denna uppsats ligger i att undersöka hur skollagare och lärare på gymnasienivå förstår regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande samt hur dessa begrepp omsätts i praktiken. Jag har valt att göra en tidsavgränsning. I GY11 som trädde i kraft för ett år sedan finns det stark betoning på entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Därför väljer jag att se hur rektorer respektive lärare på gymnasienivå uttrycker sin förståelse om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur dessa omsätts i praktiken sedan GY11 trädde i kraft.

Min avgränsning är redan specificerad i mitt syfte och frågeställning där jag gör avgränsningen genom att precisera målgruppen. Den målgrupp jag vill inkludera i denna studie är enbart gymnasierektorer och gymnasielärare.

Jag har valt att göra en ytterligare avgränsning, en geografisk sådan, då denna undersökning endast omfattar gymnasierektorer och gymnasielärare som arbetar inom Västra Götalands län.

Definitioner

I detta avsnitt har jag valt att belysa några definitioner om entreprenörskap. Därefter skriver jag om vad entreprenöriellt lärande är och vad är en entreprenör.

Vad är entreprenörskap?

...entreprenörskap är nära förknippat med grundläggande mänskliga förmågor som med vardagspråk uttrycks som "företagsamhet". (Johannisson och Madsén, 1997, s.9)

Begreppet entreprenörskap kommer från franskans *entreprenade* vilket avser personer som är driftiga, handlingskraftiga och effektiva. Tillväxtverket är en myndighet vars roll är att stärka regional utveckling och underlätta företagande och entreprenörskap. Myndigheten använder den definitionen för entreprenörskap som är nationellt accepterad i Sverige och denna lyder:

Entreprenörskap är en dynamisk och social process, där individer, enskilt eller i samarbete, identifierar möjligheter och gör något med dem för att omforma idéer till praktiska och målinriktade aktiviteter i sociala, kulturella och ekonomiska sammanhang. (Tillväxtverket, 2011, s. 5)

Björn Bjerke (2005) är professor i entreprenörskap vid Malmö högskola och Stockholm universitet. Enligt honom förekommer entreprenörskap i många sammanhang men han tycker inte om att definiera det som ett begrepp utan föredrar att tala om konceptualisering. Han anser att det är ett koncept som består av kreativitet, innovation och entreprenörskap. Kreativitet handlar om att komma med nya idéer, innovation handlar om att tillämpa de nya idéerna och entreprenörskap handlar om att komma upp med noviteter och därmed vara observant på behov och efterfrågan från samhället. Han menar också att entreprenörskap handlar om att skapa nytt användarvärde.

Mikael Samulesson, forskare på E Sektionen på Handelshögskolan i Stockholm menar att entreprenörskap är ett ämne som studerar var, när och hur människor upptäcker, utvecklar och grundar nya affärsverksamheter, Holmqvist (2009).

Eva Leffler (2006) lektor på Umeå universitetet menar att det inte finns någon enkel definition av entreprenörskap och att alla försök som har gjorts bara har lett till ökad definitionsförvirring. Trots många försök att definiera begreppet finns det en begreppsproblematik och entreprenörskap saknar, enligt Leffler, en enhetlig definition.

Vad är entreprenöriellt lärande?

Peterson & Westlund (2007) skriver att "*Entreprenöriellt lärande handlar om att se och stötta eldsjälarna i varje elev*" (s. 25). Författarna skriver att entreprenöriellt lärande är den pedagogiska form som tränar elevernas entreprenörskap. Denna pedagogiska form är ett redskap som stimulerar elevernas attityder, förmågor och förhållningssätt som gynnar och

ökar entreprenöriella färdigheter. Entreprenöriellt lärande består av en kombination av pedagogik, arbetspsykologi och entreprenörskap i förhållande till verkliga arbetssätt som i sin tur hjälper elever att använda sin kreativitet och potential. Dessutom främjar formen elevers motivation och framtidstro (a.a.).

Vad är en entreprenör?

Entreprenör är ett franskt ord som består av två ord, entre och prende. Den första syftar till att sätta sig in mellan t.ex. resurser och den andra syftar till att fånga eller att ta tag i. Vidare, entreprenör kan även betyda en person eller företag som utför ett arbete eller en leverans till ett i förväg uppgjort pris (Bjerke, 2005).

Entreprenörskap förknippas med företagsamhet men behöver inte ha någon direkt koppling till ekonomi eller affärer. Johannesson m. fl. (2000) skriver att det syns när en person är företagsam. En företagsam person provar sig fram genom konkreta handlingar. Entreprenörer är kreativa imitatörer som övervakar vad som finns i samhället, vad behövs och hur detta kan bli bättre.

Enligt Mikael Samuelsson i Holmqvist (2009) kan entreprenörskap definieras som skapandet av ny ekonomi. Människor som upptäcker och känner igen kombinationer av tillgång och behov samt arbetar aktivt för att exploatera saker för att skapa värde eller mervärde är entreprenörer. De skapar nya affärer där värdet är lika med eller högre än kostnaderna.

Litteraturgenomgång

Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande på gymnasiet

Samhället påverkas av globalisering, rörlig ekonomi och allt snabbare teknisk utveckling. Det behöver nya företag för att upprätthålla välståndet. Johannisson m.fl. (2000) menar att det finns ett allt ökat intresse för hur skolan kan bidra till förnyelse i samhället. Sverige är ett litet land som inte har stora möjligheter att påverka villkoren för den globala handeln. I dagens Sverige krävs det en ökad medvetandegrad och beredskap av människor för att ompröva och förnya det som redan finns (a.a.).

Sveriges regering har varit tydlig med att entreprenörskap är en viktig hörnsten som kan gynna den svenska ekonomin. Entreprenörskap är en viktig kompetens eftersom den efterfrågas hos arbetsgivare (Regeringskansliet, 2009). I dagens samhälle med rörlig arbetsmarknad ställs det nya krav på färdigheter hos människor. Skolans uppgift är att bemöta dessa förändringar och trender och att anpassa sig efter dessa genom att lära elever hur ska de vara flexibla, utveckla kunskaper och färdigheter samt utveckla förhållningsätt som gör att de klarar samhällets förändringar (a.a.). Entreprenörskap i skolan handlar om ett pedagogiskt förhållningsätt i klassrummet och om kunskap om egenföretagande. Tidigare katederundervisning där läraren förmedlar kunskaper medan eleven passivt tar emot anses vara otillräcklig. Via en entreprenöriell pedagogisk metod uppmuntras nya proaktiva metoder där eleven är aktiv, diskuterar, samarbetar och tänker nytt (Forskning.se, 2010). Olofsson, Björklund och Leijonborg menar att det är viktigt att stärka entreprenörskap i skolan för att i sin tur får flera företagare. Problemlösning, kreativt tänkande och samarbetsförmåga är enligt dem de egenskaper som efterfrågas av arbetsgivare (Regeringskansliet, 2009).

Redan under 1990- talet startades Ung företagsamhet (UF) på gymnasieskolan med syfte att få unga att våga satsa på sina idéer. Syftet med UF på gymnasiet är att elever genom praktiskt arbete ska skaffa sig kunskaper om företagsamhet (Peterson & Westlund, 2007). Men i GY11 finns det ännu starkare betoning på entreprenörskap. Där framskrivs att entreprenörskap ska genomsyra hela gymnasiet. Elever på gymnasienivå ska kunna fördjupa sig i entreprenörskap inom samtliga program men med särskild betoning på vissa program. För att åstadkomma detta har regeringen tagit fram särskilda strategier. Dessa strategier består av elva punkter som dirigerar hur skolor ska arbeta med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande (Regeringskansliet, 2009). Här nedan presenterar jag de strategier som berör min valda målgrupp, alltså gymnasienivå.

Entreprenörskap ska framhävas i styrdokumentet för gymnasieskolan. Enligt Regeringen ska det vara Skolverkets uppdrag att besluta hur entreprenörskap ska införas i relevanta kursplaner för gymnasieskolan. Det ska finnas möjlighet till fördjupning i entreprenörskap och företagande inom gymnasieskolan. Ett nytt gymnasieprogram med inriktning mot ekonomi ska införas. Programmet ska förbereda elever både för högre studier och till eget företagande och det ska ge elever kunskaper inom juridik, marknadsföring samt redovisning som är grundläggande för att öka deras förutsättningar att lyckas som företagare. Dessutom är det centralt att eleverna stimuleras till nytänkande samt att de praktiskt får prova företagande. Den gymnasiala yrkesutbildningen ska ha anknytning till arbetslivet och företagen. Gymnasieelever behöver inblick i företagets villkor och genom att erbjuda det kan de bli

stimulerade att starta egna företag. Därför är det viktigt att skolorna har nära samarbete med näringsliv och organisationer. Vidare är det viktigt att skolor får stöd i att stimulera entreprenörskap. Ett av skolverkets uppdrag är att stödja och stimulera entreprenörskap i skolan som t.ex. främja samarbetet med arbetslivet, kompetensutveckling, utbyte av erfarenhet samt fördelning av utvecklingsmedel (Regeringskansliet, 2009).

I *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet* utgiven av Regeringskansliet (2009) skrivs det att många unga som skulle vilja starta företag avstår eftersom de inte har utvecklat entreprenöriellt tänkande samt saknar kunskaper hur ett företag skapas och drivs. Därför är det viktigt att utveckla ett entreprenöriellt förhållningssätt tidigt hos eleverna för att stimulera deras nyfikenhet, kreativitet, självförtroende och deras förmåga att fatta beslut. Enligt Regeringskansliet (2009) handlar entreprenörskap om att utveckla nya idéer och omvandla dessa idéer till praxis och i sin tur dra nytta av dessa. Det är viktigt att stimulera entreprenörskap i skolan för ett mer omfattande samarbete med näringsliv, kulturliv och ideella organisationer. Det är betydelsefullt att elever får inspiration till att bli mer företagsamma och att de kan koppla sina erfarenheter till verklighet d.v.s. lära sig utanför skolmiljön. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar de kunskaper och inställningar som krävs för att de ska kunna och våga realisera sina idéer i ekonomiska, sociala och kulturella kretslopp (a.a.).

Entreprenörskap i läroplanerna, Lpf 94 och Lpf 11

Hösten 2011 trädde den nya läroplanen, Lpf 11 i kraft, innan dess praktiserades Lpf 94. Jag har valt att jämföra läroplanerna Lpf 11 och Lpf 94. Det finns likheter mellan dessa läroplaner vilket innebär att innehållet som består av entreprenörskap har funnits tidigare på gymnasiet. Det som är nytt i Lpf 11 är att begreppen entreprenörskap, företagsamhet och innovationstänkandet omnämns. I Lpf 94 står det att skolans uppgift är att främja elevers utveckling till ansvarstagande människor som aktivt deltar och utvecklas i yrkes och samhällslivet. Skolan ska förbereda elever till att leva och verka i samhället. Genom studier ska elever skaffa en grund för livslångt lärande. Vidare står det att det ställs nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta, därför är skolans uppgift att förbereda eleverna för att kunna hantera förändringar i samhället genom att ta initiativ, ansvar och att arbeta och lösa problem både självständigt och tillsammans med andra. Elever har ansvar för sin inläring och sin arbetsmiljö (Lpf, 94).

I Lpf 11 uttrycks att en av skolans uppgifter är att stärka elevernas livsånga lärande. Skolan ska hjälpa och förbereda elever att inta kunskaper för att kunna hantera *förändringar i arbetslivet, nyteknologi och övriga förändringar i samhället* (Lpf, 11.s 7). Skolans uppdrag är att se till att eleverna utvecklas till aktiva, nyfikna, kreativa individer som kan omsätta nya idéer till handling både självständigt och tillsammans med andra. Ordet entreprenörskap omnämns. Skolan ska hjälpa eleverna att utveckla kunskaper och förhållningssätt som främjar entreprenörskap, företagande och innovationstänkande. I Lpf 11 uttrycks det även att eleverna har ansvar för sin inläring och sin arbetsmiljö samt aktivt ska bidra till en fördjupad demokrati i arbetsliv och samhällsliv. Skolan ska utveckla kontakterna mellan skola och arbetsliv, universitet och högskolor så att elever är väl förberedda för såväl yrkeslivet som för vidare utbildning (Lpf, 11).

Vidare i Lpf 11 i kapitel 2, *Övergripande mål och riktlinjer* skrivs det om lärarens och rektorns ansvar. Här nedan presenterar jag en kort sammanfattning av lärares och rektorers uppdrag enligt Lpf 11.

Läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sitt lärande och därför se till att de får ett reellt inflytande på arbetsätt, arbetsformer samt innehåll i undervisningen. Läraren ska uppmuntra elever att pröva olika arbetsformer och arbetsätt. Läraren ska stärka elevernas självförtroende och vilja och förmåga att lära och främja deras lärande genom att skapa en undervisning där det finns en balans mellan teoretiska och praktiska kunskaper. Lärarens uppgift är att kunna förklara vetenskapliga grunder, värderingar och perspektiv som kunskaper är uppbyggda av, så att eleverna kan ta ställning för hur dessa kunskaper kan användas. Lärarens uppgift är även att samverka med andra lärare i arbetet i syfte att nå utbildningsmålen. Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleverna kan utvecklas efter sina förutsättningar samt att denna stimuleras till att använda och utveckla hela sin förmåga. Läraren ska se till att eleven upplever kunskap som meningsfull och att elevernas egen kunskapsutveckling går framåt. Rektorn på gymnasieskolan har enligt skollagen ansvar att samordna och leda det pedagogiska arbetet på skolan. Rektors ansvar är att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen så att den överensstämmer med de nationella målen. Rektorn har ett särskilt ansvar att se till att utbildningen organiseras och anpassas efter elevernas önskemål och val av kurser. Rektorn ska se till att lärarna anpassar undervisningens upplägg, innehåll och arbetsformer efter elevernas skiftande behov och förutsättningar. I rektors ansvar ligger också att utveckla skolans arbetsformer så att ett aktivt elevinflytande gynnas. Rektorn ska också se till att lärare och annan skolpersonal får möjligheter till den kompetensutveckling som behövs för att de professionellt ska kunna utföra sina arbetsuppgifter. Rektorns ansvar är också att se till att det sker samverkan mellan lärare i olika kurser och att eleverna får ett sammanhang i sina studier. Rektors ansvar är också att samverka med universitet, högskolor och arbetsliv så att eleverna får en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning.

Kritiska anmärkningar

Englund (1993) skriver att under 80- och 90-talet har skolans retorik succesivt utvecklats till att handla om tillväxt, valfrihet och individuell kompetens. Fokus i styrdokument och läroplaner har förskjutits från gruppnivå till individnivå där den enskilda individens möjligheter framhävs för att reglera och välja sitt eget liv (Englund, 1993). Enligt Englund försvinner den normativa demokratiuppfattningen som ger elever möjlighet att delta i uppbyggande av demokrati i och med att en funktionalistisk demokratisyn blir allt mer tydlig i läroplaner. Detta leder till att elevernas kunskaper om demokrati blir ett kunskapsområde som innehåller viss fakta om det. Eleverna får alltså inte uppleva reell demokrati i ett verkligt sammanhang (a.a.).

Idé – och lärdoms historikern Sven-Eric Liedman (2011) skriver i kapitlet *Skolan som ideologi* om entreprenörskap i boken *Hets! En bok om skolan*. Enligt honom liknar politikernas retorik om att skolans ska fostra entreprenörer och att entreprenörerna ska rädda landet, en ideologi. Enligt Liedman (2011) finns det en nackdel med den nya skolan (GY11) där kunskap ses som ett ekonomiskt värde. Visst ska kunskap vara ett byggmaterial för framtiden och bidra både till individens och samhällets ekonomiska tillgång, menar Liedman, men det är viktigt att elever får lära sig grundläggande kunskaper som de kan ha nytta av i framtiden. Vidare tror

Liedeman (2011) att skolan har blivit mer och mer marknasfokuserad, där elever ses som kunder, där skolan fostrar entreprenörer och djupkunskap ersätts med ytkunskaper som är aktuella och anpassade till arbetsmarknaden.

Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i våra grannländer

I EU-rapporten *Project on education and training for entrepreneurship* (2002) rapporterades hur europeiska länder arbetar med entreprenörskap i skolan. Jag har valt att titta på våra grannländer: Norge, Danmark och Finland.

1997 hade Norge som mål att införa entreprenörskap på alla skolnivåer. Deras uppdrag var tvådelat där en del bestod av att betona entreprenörskap som mål i utbildningen och den andra av att motivera och inspirera unga människor till företagande och i samarbete med näringsliv planera och utföra företagande (European Commission, 2002).

1996 beslöt Danska utbildningsministern att starta treårigt program som riktar sig till unga människor med syfte öka deras motivation att starta och driva företag. Ett ytterligare syfte med programmet var att främja ungdomarnas entreprenöriella tänkande. När rapporten presenterades 2002 fanns entreprenörskap som ämne i den Danska gymnasieskolan (European Commission, 2002).

I Finland behandlas inte entreprenörskap och entreprenöriellt lärande som ett särskilt ämne men är ett integrerat tema vilket innebär att entreprenörskap genomförs i olika ämnen. Under 2002 då rapporten publicerades tillsatte Finland en styrgrupp med syfte att under en treårsperiod utveckla och samordna utbildningen i entreprenörskap och stärka samarbetet mellan skola och näringsliv (European Commission, 2002).

I samma rapport skrivs det även om Sverige där det i läroplaner beskrivs att skolans uppgift är att stimulera och uppmuntra elevernas entreprenöriella färdigheter och attityder. När rapporten presenterades i Sverige 2002 kom ett blygsamt initiativ att främja entreprenörskap genom utbildningen på nationell nivå. I rapporten skrivs det att det i Sverige finns ett antal skolor på gymnasienivå som har valt att arbeta med entreprenörskap. Vidare står det att Skolverket 1996 fick uppdraget från Regeringen att öka kvaliteten på yrkesinriktade utbildningar i gymnasiet och att förbättra kontakten mellan skola och arbetsliv i syfte att främja entreprenörskap i skolan (European Commission, 2002).

Ett sätt att driva både elever och samhälle framåt

Johannisson m.fl. (2000) skriver i boken *Aha! Företagsamt lärande – En skola för förnyelse* att en fullständig lärprocess kan skapas om skolmiljön knyts ihop med närsamhället. Förut lärde sig barn och ungdomar genom att arbeta tillsammans med sina föräldrar, släktingar, grannar osv. I dagens skola sitter elever i klassrummet och missar den viktiga anknytningen till vuxenliv och arbete. Dessutom saknar de sambandet med skolans kunskaper och arbetsrelaterade kunskaper. Elever behöver få en kontakt med arbetslivet och närsamhället för att kunna välja sin framtid. De måste få möjlighet att testa olika arbetsuppgifter och bli bekanta med olika arbetsmiljöer (a.a.).

Det krävs att skolan utvecklas i takt med samhällsutvecklingen, menar Petersson och Westlund (2007). Författarna menar att vi lever i ett samhälle där människor inte längre vet vad de ska göra i framtiden. Det finns inga statiska kunskaper eller arbetsplatser. Många lärare känner sig ambivalenta i kunskaps- och informationsförmedling till elever och finner det svårt att uttrycka sig om de rätta kunskaperna eftersom utvecklingen går fort. Skolan har en viktig uppgift i att förbereda människor för arbetslivet (a.a.).

Leffler (2006) menar att huvudmålet med entreprenörskap och företagsamhet i skolan är att fostra företagsamma elever som under sin skolgång ska utveckla de kunskaper och färdigheter som efterfrågas i samhället. Vidare skriver Leffler att entreprenörskap inte på något sätt är nytt i skolsammanhang. Problemet är att begreppet är nytt vilket gör det problematiskt för lärarna som har svårt att använda begreppet i praktiken (a.a.).

...entreprenörskap är något som inte bara ligger i tiden, utan som också anses vara viktigt för att driva samhället framåt. (Leffler, 2006. s. 220)

Johannisson m.fl. (1997) menar att skolning i entreprenörskap och förnyelse är en bildningsfråga som berör alla elever som ska ut och arbeta. De ska ha kvalifikationer såsom kreativitet, flexibilitet, initiativförmåga, ansvarförmåga och problemlösningsförmåga som i första hand inte uppnås av den traditionella undervisningsformen (a.a.).

Rektorernas och lärarnas roll vid tillämpning

Leffler (2006) menar att den entreprenöriella skoldiskursen ställer lärare som en aktiv agent som har en förmåga att leda och påverka aktiviteter hos elever. Hon anser att rektors roll vid tillämpningen av entreprenörskap i skolan är mycket viktig. Det visar sig att rektors retorik kring entreprenörskap är oförändrad, det används begrepp om kreativitet, synliga aktiviteter, ansvar och en förändring av arbetsätt men det saknas fortfarande koppling till konkreta handlingar. För att en skola ska betraktas som entreprenöriell krävs det att rektor, lärare och elever tillsammans ska agera som entreprenörer. Enligt Leffler (2006) behöver läraren vara både driftigt och tillbakadragen. Det är elevernas intressen som ska vara utgångspunkt i undervisningen.

Johannisson m.fl. (2000) menar att lärarens uppgift är att skapa goda förutsättningar till eget lärande och därför är det viktigt att den traditionella undervisningen bryts. Lärarens ska inta en entreprenöriell roll där han eller hon ska skapa nya lärandemetoder samt vägleder och driver elever mot entreprenörskap, ger dem fria händer att uppfinna. Läraren ska också kunna inta en diskret roll: vara pedagog, ha goda kunskaper men ändå inte ta initiativ och inte bestämma innehåll, läromedel, och arbetssätt och inte besvara alla frågor med "rätt svar". De som arbetar i skolan ska arbeta för att utveckla kontakter med arbetsliv och andra verksamheter utanför skolmiljön som kan berika skolan som lärandemiljö. Rektorns uppgift är att se till att samarbetet mellan arbetsliv och högskola utvecklas så att eleverna får en bra utbildning och är beredda för ett arbetsliv som kan innebära fortbildning (a.a.).

För att uppnå djuplärande och bestående resultat hos eleverna är det viktigt att lärare vågar prova olika arbetsätt t.ex. dialogiska klasser, gruppverksamheter, elevaktiviteter osv.

Elevernas engagemang ändras då skolinnehållet berör dem själva. Elevernas språk och därmed deras tänkande utvecklas. "Handling är kungsvägen till kunskap för entreprenörer" skriver (Johannisson m.fl. 2000. s 43). Genom att praktisera kan elever jämföra sitt arbete med andras. Ett sätt är att elever kan lära sig genom att ta till sig tips och lärdomar från andra eller genom att imitera andra. De får helt enkelt prova sig fram till kunskap. Självförtroende är avgörande för ett kraftfullt handlande och det är enligt Johannesson m.fl. (2000) en förutsättning för kunskaps-skapande och företagsamhet. För att ta fram detta hos eleverna och förstärka dessa egenskaper behövs det en annan typ av klassrumsklimat och kommunikationsmönster än det som idag finns (a.a.).

Petersson och Westlund, (2007) menar att entreprenöriellt lärande är en process som ger möjlighet till både elever och lärare att uppnå en djup kompetensutveckling. Men utan elevernas motivation till inläring är läraren chanslös och därför bör allt som påverkar deras motivation till inläring stå högst på lärarnas prioriteringslista. Läraren har en viktig roll att hjälpa eleven att inse sin potential och läraren kan använda sig av olika pedagogiska metoder för att stimulera elevernas entreprenöriella kompetenser. Lärarens tillvägagångssätt till entreprenöriellt lärande är att kombinera pedagogik, arbetspsykologi och entreprenörskap till konkreta arbetsformer i skolan. Denna pedagogiska form främjar en ökad motivation hos elever och stimulerar till handlingskraftighet och initiativrikedom. Grunden i lärarens arbetsätt är att anpassa sin kommunikation i klassrummet till entreprenöriellt lärande. I entreprenöriellt lärande är lärarens roll att vara processledare medan eleverna intar en aktiv roll genom sina skolarbeten och de har det största ansvaret för sitt eget lärande och för sin kunskapsutveckling (a.a.).

I slutändan leder entreprenöriellt lärande till att elevernas eldsjälur får ta plats och blomma ut. (Petersson och Westlund, 2007, s. 104)

Johannisson och Madsén (1996) skriver om hinder för entreprenöriellt lärande. Ett av de allvarliga hindren är att rektorer försätter att behålla den traditionella ledarrollen. De bör istället vara stöd, coacher och mentorer till klasslärare och projektlärare. En rektor bör enligt författarna vara klassrummets eller projektlärarens tillgång så att dessa inte är ensamma om samordningen och utvecklingsfunktionerna. Ett annat problem är att rektorernas retorik idag inte innehåller de entreprenöriella och företagsamma begreppen. Rektorerna själva måste ha en företagsam förhållningsätt för syftet att främja entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan (a.a.).

Johannisson (1997) menar att det är viktigt att blivande lärare under sin utbildning får konkreta upplevelser av ett dialogiskt klassrum. Dessutom är det grundläggande att lärarutbildningarna eftersträvar fullständigt lärande så att de blivande lärarna känner igen och arbetar utifrån upplevda situationer (a.a.). Men forskning visar en annan bild av lärarutbildningarna angående entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Svenskt Näringsliv (2011) undersökte hur lärarstudenter ser på entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan. Rapporten visar att lärarstudenter tycker att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan är bra men de vet inte särskilt mycket om det. En lärarstudent sammanfattade deras inställning till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande så här: "Vi har viljan men inte kunskapen"(Svenskt Näringsliv, 2011, s. 23). Rapporten visar att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande inte behandlas under lärarutbildningen. Det finns ett glapp som upplevs av studenterna då de är ute på skolpraktik eftersom de inte är tillräckligt utrustade att arbeta med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. De förknippar entreprenörskap med

att driva företag och kunskap om företagande men det finns även de lärarstudenter som inte vet vad entreprenörskap är. Rapportens slutsats är att om entreprenörskap i skolan ska lyckas är lärarens inställning till och kunskap om begreppet oerhört viktigt. Redan i utbildningsstadiet behöver blivande lärare få kunskaper om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och därmed kännedom om att entreprenörskap handlar om mycket mer än bara företagande (a.a.).

Läraren som coach

Ledarskap och entreprenöriellt lärande är, enligt Tom Apple (2006) begrepp som bör behandlas samtidigt. Lärarna har undervisningsansvaret men de bör även ha ett handledande uppdrag. Det handlar om att läraren ska vara en processororienterad coach som kan och har kompetens att stötta elevernas läroprocess. Enligt Apple (2006) bör arbete tillämpas som läromedel. Det är viktigt att låta eleverna använda arbete och arbetsliv som läromedel. Skolan bör tillsätta en ny tjänst, en arbetslivslärare eller utbildningsledare vars uppgift är att ansvara för att eleverna får den utbildning de behöver i samarbete med handledare eller yrkesarbetare på företagen. Arbetslivslärarens eller utbildningsledares uppgift är att se till att det sker ett naturligt och kontinuerligt samarbete mellan arbetslagets lärare och företagen. Människor lär sig i klassrummet men även utanför. Om institutionsundervisning ersätts med arbetsliv kan detta upplevas som en mer äkta lärmiljö än klassrummet eller skolan. Detta kan i sin tur skapa förutsättningar för livslångt lärande. Samarbete mellan skolan och arbetsliv är inte bara samordning av praktikplatser för elever. Samarbetet kan vara mer som ett pedagogiskt utvecklingsarbete och fokus bör läggas på de yrkeskunnigas färdigheter, inte på deras utbildningsnivå (a.a.).

Även Peterson och Westlund (2007) förespråkar lärarens roll som handledare och coach i entreprenöriellt lärande.Handledning, coaching och mentorskap i klassrummet har vunnit en stor popularitet i skolväsendet enligt dem. I sin bok använder de sig av begreppet coaching som arbetssätt. Coachningens huvuduppgift är att stötta elevernas projektmetodik, att i varje elev locka fram inre motivation och personlig utveckling. Författarna skriver om coachstrategier inom entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Läraren som coach kan tillämpas vid behov för att eleven ska nå önskvärda resultat:

- Att vara tyst och vänta – ansvaret läggs över på eleven att hitta vägar framåt. Eleven ska organisera arbetet, ta initiativ och vara motiverad. Fördelen med denna strategi är att eleven lär sig att ta större ansvar. Nackdelen kan vara att de inte sker en progress framåt och i detta fall bör coachen agera och avbryta. Denna strategi upplevs nödvändig för att bryta elevens passivitet och väntan att bli matad.
- Att stötta och påheja – i denna strategi ger coachen flera ledtrådar till eleven hur de ska utföra sitt arbete. Det är viktigt att coachen befinner sig i bakgrunden hela tiden i fall eleverna behöver stöd och hjälp.
- Att vara ifrågasättande – denna strategi syftar till att hitta olika aspekter som eleverna har missat i sina projekt. I denna strategi krävs det en kommunikativ förmåga av coachen att informera eleven på rätt sätt så att denna inte tar ifrågasättandet som kritik utan som användbar information som hjälper den att förbättra sina projekt.

Entreprenörskap, en pedagogisk form

Eva Leffler har bedrivit en forskningsstudie som handlar om entreprenörskap och företagsamhet i skolan. I *Entreprenörskap och Företagsamhet i skolan – en del i Pedagogiskt arbete* (2002) skriver hon att entreprenörskap och företagande i skolan handlar om att stimulera och bevilja att elever tar egna initiativ, är självständiga samt ansvarstagande. På detta vis kan de få de förutsättningar som krävs för att kunna starta eget företag. Huvudmålet i skolan behöver inte vara att starta ett eget företag. Målet kan istället vara att utveckla ett elevaktivt arbetssätt som kan koppla skolan mot närsamhället. Vidare menar Leffler (2002) att både elever och lärare behöver kunskap om hur de själva lär men att det är läraren som ansvarar för läroprocessen.

Enligt Petersson & Westlund (2007) är entreprenöriellt lärande en lysande pedagogisk form som ger möjligheter till de elever som har utvecklat en inlärd hjälplöshet, ett tillstånd som hindrar individens förmåga till lärande och förändring. I boken *Så tänds eldsjälarna* beskrivs tjugotvå nyckelkompetenser som stimulerar entreprenöriellt lärande. De hjälper elever att bli bättre förberedda och mer handlingskraftiga för en framtida arbetsmarknad. De tjugotvå nyckelkompetenserna är grupperade i tre huvudområden och dessa är:

1. Personligt ledarskap och självkunskap, som är den grundläggande delen som berör den enskilda människans inre livsvärld. Inom detta område hittas kompetenser som t.ex. ansvarstagande, medvetenhet om sina talanger och gränser och integritet, självkänsla och självförtroende.
2. Förändringskompetens och lärande. Inom detta område finns kompetenser som t.ex.: förmåga att reflektera, motivationsförmåga och framtidstro, lösnings-orienterat tänkande, nätverkskompetens, gränslöst lärande och kommunikationskompetens.
3. Ta-sig-församhet är kompetens att ta sig för något, kunna utveckla en dröm, en idé från tanke till verklighet. Detta område handlar om hur elever ska bemöta och hantera förändringar och dra lärdom av förändringar, kunna lära sig nytt när det behövs etc. Det omfattar personliga, lokala och globala förändringar. I detta område finns det kompetenser som t.ex. idéutveckling, handlingskraft, projekt och organisationskompetens.

Dessa tre huvudområden kompletterar varandra och rekommenderas till kontinuerlig tillämpning i undervisning. Petersson och Westlund (2007) påpekar att huvudmålet med entreprenöriellt lärande i skolan inte är att skapa entreprenörer. Entreprenöriellt lärande en pedagogisk form som handlar om att stödja eleverna i att utveckla sin naturliga potential.

Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolkontext

På uppdrag av Närings- och handelsdepartementet publicerade Johannisson & Madsén (1997) utredningen *I entreprenörskapets tecken- en studie av skolning i förnyelse*. Uppdragets syfte var att undersöka hur det svenska utbildningssystemet kan och bör arbeta för att främja och skapa förutsättningar för skolning i entreprenörskap.

Johannisson och Madsén (1997) skriver att människor och inte minst barn har en medfödd drivkraft där de har förmåga och intresse att ta initiativ och ansvar för att i interaktion med andra nyskapa och omskapa. Vidare skriver författarna:

Barn är påhittiga och har en naturlig fallenhet för att vidareutveckla de förmågor de redan besitter. (Johannisson och Madsén, 1997. s 133)

Därefter framförs författarnas kritik till utbildningssystemet som dominerar i skolor, där läraren fortfarande planerar undervisningen, tar initiativ och bestämmer undervisningens innehåll. Skolans organisation och arbetsformer präglas av ett traditionellt arbetssätt. Läraren utövar även kontroll genom prov, formulerar och bedömer elevernas svar, informerar och väljer arbetsätt och läromedel. Hela detta utbildningssätt motarbetar en utbildningskultur som skapar företagsamma elever med idéer, initiativtagandet, självständighet och kreativitet. De förespråkar förändring i skolan där ansvaret av verksamheten delas av såväl elever som av lärare. Lärarens uppgift är att skapa förutsättningar och metoder som stimulerar elever att vilja lära sig samt samarbeta och ansvara för sina studier. För att uppfylla kraven från dagens samhälle krävs det att skolan blir en lärande organisation där lärande ska bli mer aktivt och utveckla sig mot en så kallad parallell lärstruktur där medarbetarna själva formulerar mål och utvecklar verksamheten (a.a.).

Karin Berglund och Carina Holmgren 2007 publicerade sin forskningsrapport *"Entreprenörskap och skola. Vad berättar lärare att de gör när de gör entreprenörskap i skolan?"* I undersökningen ingick 23 skolor, både på grundskol- gymnasienivå. Resultaten presenteras i tre ledord som författarna har sammanfattat hur entreprenörskap i skolan praktiseras: mångfald, organisering, och sammanhang.

Entreprenörskap i skolan beskrivs som ett mångfaldigt sätt att bedriva undervisning på. Rapporten visar att lärarna har varit måna om att skapa förutsättningar för ett förhållningssätt som präglas av kreativitet, reflexivitet och initiativet. Däremot det finns inte någon tydlighet i lärarnas berättelser om vad de gör när de använder entreprenörskap i skolan. Ibland beskrivs entreprenörskap som ett visst pedagogiskt sätt och ibland som en aktivitet. Entreprenörskap som aktivitet förekommer varje år och sträcker sig under en tidsperiod under skolåret. Denna aktivitet benämns som Ung Företagsamhet¹, Prao², Finn Upp³ och Snilleblixarna⁴ (Berglund och Holmgren, 2007). Entreprenörskap som pedagogik är enligt lärarna en pedagogisk metod där entreprenörskap tillämpas i form av tematisk arbete. Lärarna beskriver att genom att skapa tema så skapas även förutsättningar till entreprenöriellt förhållningssätt fast de själva hade svårt att se en koppling mellan dessa (Berglund och Holmgren, 2007). Det finns en vilja hos lärare att föra in entreprenörskap i skolan i ett större sammanhang tex genom att knyta ihop aktivitet och pedagogik och traditionell undervisning med nya organisationsformer (Berglund & Holmgren, 2007).

¹ Ung Företagsamhet är aktivitet som ger gymnasieelever möjlighet att utveckla sin kreativitet, företagsamhet och entreprenörskap. De lär sig under ett års period starta och driva företag som bygger på deras egna idéer (jobbochskola.se).

² PRAO är samordnad praktikplats för elever där de just via praktik får förståelse för arbetslivets krav och normer (jobbochskola.se)

³ Finn Upp är en aktivitet som i skolår 6-9 stimulerar elevers uppfinnande, innovationer och entreprenörskap (jobbochskola.se).

⁴ Snilleblixar är aktivitet där elever i skolår F-5 stimuleras till att skapa egna uppfattningar för att förverkliga sina drömmar (jobbochskola.se).

Svedberg (2007) har i sin doktorsavhandling undersökt hur entreprenörskap realiseras, uppfattas och omsätts i praktiken. Hennes studie är geografiskt avgränsad till två län, två kommuner och två gymnasieprogram som har arbetat med implementering av entreprenörskap i undervisningen. Svedbergs studie visar att elevernas eget val, gemensamma intresse och större ansvar påverkar hur lärare och ledning inom programmen organiserar undervisningen. Eleverna får ansvar att själva utforma sin utbildning genom att planera för sitt eget och gruppens lärande. Det förändrade arbetsättet har lett till programmets utformning, undervisning och arbetsformer och mer aktiva samt ansvarstagande elever. Utbildningen utformas ur elevernas intresse och erfarenheter, t.ex. konstruerar eleverna projektiden men lärare konstruerar uppdragen. Det utformades även ett bra samarbete mellan skola, arbetsliv och samhället då elever får var sin mentor d.v.s. en vuxen som är yrkesverksam. Beroende på program, t.ex. studieförberedande program, får elever en vecka arbetsplatsförlagd utbildning på en arbetsplats medan yrkesförberedande elever får sju veckor som de har ordnat själva.

Arbetsformerna projekt och uppdrag kan specifikt kopplas till entreprenörskapsprojekten, vilket tyder på att lärarna på programmen tolkat entreprenöriellt lärande som olika former av samarbetslärande. (Svedberg, 2007. s.169)

Lärarnas arbetssätt angående undervisningen baseras på att eleverna ska arbeta i projekt eller uppdragsform. Svedbergs resultat visar att elever provar olika vägar till att lösa och genomföra uppgiften. De hanterar komplexa uppgifter, tar ansvar, fördelar arbetet mellan varandra, använder sig av varandras tillgångar samt hittar olika tillvägagångsätt att lösa sina uppgifter.

Entreprenörskap bör ses som en nyckelkompetens för tillväxt, sysselsättning, och personlig utveckling (Svedberg, 2007; Europaparlamentet, 2007). Entreprenörskap kan alltså ses som ett särskilt ämne beroende på vilken utbildningsnivå det handlar om, som ett tvärgående eller övergripande ämne och till och med som en undervisningsmetod. I skolorganisationer och läroplaner finns det utrymme för entreprenörskap i undervisningen men skolan behöver utveckla arbetsmetoder med entreprenörskap i form av samarbete mellan skolor och företag.

Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel presenterar jag mina ställningstaganden och teoretiska val och utgångspunkter. Att göra en undersökning och samtidigt erövra nya kunskaper är ett pusselarbete där alla pusselbitar ska kombineras för att passa ihop och i sin tur skapa en mönsterbild. För att återgå till syftet och frågeställning i min studie: Hur uttrycker rektorer respektive lärare på gymnasiet sina förståelser för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur omsätter man dessa i praktiken?

Jag har tidigare läst om organisations- och ledarskapsforskning vars grundsyn är att människors handlingar inte styrs av regler eller riktlinjer utan av deras förståelser och tolkning av en situation (Sandberg och Targama, 1998). Vidare har jag tidigare även läst Blossing (2008) som har utformat anvisningar för hur ett framgångsrikt förändringsarbete och utveckling av ett nytt arbetsätt bör gå till. Jag har också tidigare läst om det sociokulturella perspektiv där Lev. S. Vygotskijs skriver om människornas särskilda drag – skapande.

Min utgångspunkt är att med hjälp av teorier belysa och skapa djupare förståelse för min studie. Dessutom är min avsikt att använda dessa teorier som stöd till mitt resultat och kunna växla mellan teori och resultat. De teorier som jag har valt kan knytas till rektorernas och lärarnas förståelse kring regeringens riktlinjer och omsättning av dessa i skolvärd samt utifrån implementering av nytt sätt och synen på människornas lärande. Nedan redovisar jag kort för dessa nämnda teorier som utgör de teoretiska utgångspunkterna.

Förståelse och tolkning av sitt arbete

Sandberg och Targama (1998) menar att kompetens inte utgörs av yttre faktorer t.ex. regler och instruktioner eller kunskaper och färdigheter utan av de anställdas förståelse och tolkning av sitt arbete. Att tolka och förstå olika arbetssituationer är avgörande för anställdas handlingar. Förståelse är en förutsättning när en ledare ska driva och arbeta med utvecklingsarbete. Förståelsen kan skapa en gemensam start som är nödvändig för att genomföra utvecklingsarbete. En gemensam förståelse kan underlätta formuleringen av mål och processen dit. Genom interaktion kan människor fördjupa och förnya sin förståelse. Sandberg och Targama (1998) utgår från tre punkter för att öka vår medvetenhet och skapa distans till våra arbetsuppgifter: självreflektion, reflektion genom dialog med kollegor och reflektion utifrån forskning.

Genom diskussion skapas även ett samspel som är grundläggande för att skapa en gemensam förståelse. Genom dialog och samspel med andra, utvecklar, reproducerar och omformar vi en gemensam förståelse av vårt arbete vilket skapar den kollektiva kompetensen. Medarbetarnas gemensamma kompetens formas och utvecklas genom deras involvering i arbetet som i sin tur skapar kollektiv kompetens. Det är ledarens ansvar att samordna organisationens handlingar och resurser för att uppnå skolans utveckling. Ledaren har en pedagogisk roll vars uppgift är att främja och påverka medarbetarnas förståelse av arbetet samt formulera och klargöra uppgifter på ett stimulerande sätt. Sandberg och Targama (1998) menar att ledaren ska ha en konsultativ roll som uppmuntrar, vägleder och stimulerar människor i de processer som pågår i organisationen. Det handlar om att få andra människor att utföra uppgifter på bästa sätt. Ledaren kan inte påverka lärande men han eller hon kan agera indirekt genom att leda

lärande. Vidare skriver Sandberg och Targama (1998) att ledarskap handlar om att kunna påverka medarbetarnas förståelse av arbete så mycket att en gemensam mening av arbetet uppnås genom att skapa fungerande processer där medarbetarna ska utveckla sin förståelse. Det är viktigt att ledare skapar delaktighet och engagemang. Detta i sin tur ger specifika kompetenser och lärprocesser som vilka i sin tur gör organisationen konkurrenskraftig.

Enligt detta synsätt är det viktigt att lärarna och skolpersonalen kompetensutvecklas för att främja skolutveckling. Sandberg och Targama (1998) skriver om att förstärka samt förändra människornas förståelse genom kompetensutveckling och kompetensförnyelse. Det är meningslöst att bedriva en effektiv utveckling av människornas kompetens om de inte har förståelse för sitt arbete. Det är viktigt att människor förstår vikten av kompetensutveckling och att de är intresserade av det och vill utvecklas. Vidare menar de att kompetens handlar om en relation mellan människa och arbete och att kunskaper och färdigheter visar sig i arbetet. Kompetensutveckling leder till förstärkning eller förnyelse av kompetens. Kompetensförstärkning innebär att bygga vidare på befintlig kompetens så den aktuella förståelsen fördjupas och förstärks. Kompetensförnyelse bygger på aktiviteter som får en person att ifrågasätta och omprova sin förståelse (a.a.).

Detta perspektiv är relevant för min studie som behandlar hur rektorer och lärare uttrycker sin förståelse för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur det omsätts i praktiken. Litteraturgenomgången har visat att begreppet entreprenörskap är svårdefinierat och att pedagoger finner det svårt att tillämpa entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i praktiken. En sätt som skulle underlätta för rektorer och lärare att börja tillämpa entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är genom gemensam förståelse av begreppen som i sin tur kan leda till samsyn kring hur det kan omsättas i praktiken.

Implementering av ett nytt arbetssätt

Ulf Blossing (2008) har utformat konkreta tips på hur organisationer kan arbeta med utvecklings- och förbättringsarbete. Förändringsarbete innebär att aktivt gripa an förändringsflödet.

När skolan befinner sig i en förändringsfas det behövs en rektor som har kunskaper om hur man bygger organisationer där alla är delaktiga. Rektorn ska ha bra kommunikationsförmåga samt kunna fatta beslut och gå till handling. Förutsättningarna för en hållbar utveckling finns om personalen i skolan är positivt inställda till förändring.

Det är avgörande att rektorn själv besitter de färdigheter som behövs vid genomförande av förändringsarbete. Utvecklingsprocessen utgår ifrån fyra utvecklingsfaser: initiering, implementering, institutionalisering och spridning (Blossing, 2008).

I initieringsfasen presenteras de nya idéerna och lärarna börjar med assimilering av ny förståelse. I denna fas utvecklas en gemensam förståelse av det nya arbetssättet. För att människor ska kunna arbeta med förståelse av det nya arbetssättet är det även viktigt att skapa och utveckla fungerande processer för en kollektiv reflektion. Initieringsfasen är en del av själva implementering där planeras olika strategier för förbättringsarbetet planeras, t.ex.: studiebesök, konsulter och projektorganisering. Dessa strategier är sammankopplade till de andra tre strategierna och ingår i en kontinuerlig planering under hela förbättringsarbetet.

Blossing (2008) skriver att ett framgångsrikt initieringsarbete brukar ta ett till två år att genomföra.

I implementeringsfasen provas den nya förståelsen i praktiken. Det handlar om att långsiktigt och målmedvetet införa nya rutiner i organisationen. Här är det viktigt att medarbetarna utbyter erfarenheter samt att de får möjligheter att utveckla sin förståelse av det nya arbetssättet. Implementeringsfasen är i stor utsträckning en konfliktfas eftersom när arbetet egentligen ska påbörjas kan de som var engagerade från början tappa gnistan. I väntan på implementeringen har kanske några utvecklat en så kallad försvarsmekanism mot det nya och försvarar istället de gamla arbetssätten. Därför är det klokt att successivt gå från det gamla till det nya arbetssättet. Det nya arbetssättet består av en kombination av det gamla och de nya förbättrade idéerna. Därför är det viktigt att medarbetarna under denna fas får möjlighet till diskussioner så att de inte släpper uppmärksamheten på arbetet. Denna fas brukar ta tre till fem år och det kan finnas behov av att handleda personalen så länge tills de har anammat den nya förståelse och nytt arbetssättet (a.a.).

När det nya arbetssättet är rutin övergår det till institutionalisering som är den fjärde fasen. Därefter gäller det att sprida idéerna om förändringsarbetet till andra organisationer som i sin tur ger möjlighet till en feedback på arbetet (Blossing, 2008).

I implementeringsfasen upplyser Blossing (2008) om roller som ska främja och driva utvecklingsarbetet framåt. Målhävdares uppgift är att under flera år påminna kollegorna om vad syftet med förbättringsarbetet är. Visionärens uppgift är att skapa grundläggande idéer, göra tydliga bilder och scenarier av den framtida skolan. Uppfinnaren förtydligar utifrån mål och visioner hur lärarna kan arbeta konkret. Tidiga tillämparen är den som i en tidig fas testat och provkör uppfinnarens idéer så att de är hållbara. Pådrivarens uppgift är att se till att de nya arbetssätten och idéerna verkligen tillämpas. Kvarhållarens roll är att sammankoppa gamla idéer med de nya. Slutligen behövs det en granskare vars uppgift är att hålla uppsikt över förbättringsarbetet.

Implementering av entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan är en utvecklingsprocess som kan ta tid. Blossings (2008) tips om utvecklings – och förbättringsarbete i skolan är relevant för min studie eftersom min studie omfattar hur gymnasieledare och lärare omsätter entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan.

Skapande genom tänkande och reflektion

Lev Semjonovitj Vygotskij (1896-1934) var en rysk psykolog som även ägnade sig åt att utveckla en kulturhistorisk teori genom att studera människan i förhållande till konst och litteratur.

Vygotskij ser kunskap som en process vilken sker via mediering. Människornas sätt att förhålla sig till verkligheten är genom att återskapa eller reproducera och att skapa något nytt. Relationen mellan människor och världen förmedlas genom olika artefakter eller hjälpverktyg. Människan har skapat redskap för att kunna tolka och förstå omvärlden. Vygotskij säger att arbetsprocessen och den sociala faktorn är beroende av varandra och tillsammans skapar de en kulturell utveckling som uppstår i dialog med andra människor

(Vygotskij, 1999a). I boken *Fantasi och kreativitet* (1995) beskriver Vygotskij hur människor tolkar och gestaltar sin föreställningsvärld. Fantasi är viktig för lärande och skapande. Enligt Vygotskij är detta en kunskapsprocess som har stort förhållande mellan reproduktion och produktion. De två aspekterna påverkar människornas hela aktivitet. Produktivitet anses som den kreativa förmågan och enligt Vygotskij är alla människor kreativa. Reproduktivitet är kopplat till minnet som är en förutsättning för att människor ska kunna tänka. Den kreativa aktiviteten gör att människor kan skapa något nytt (Vygotskij, 1999a).

Vygotskij (1995) lyfter upp teori om vardagsbegrepp och vetenskapliga begrepp. Vardagsbegrepp skapas ur empirisk erfarenhet medan vetenskapliga begrepp är teoretiska. Dessa begrepp bör mötas i undervisningstillfället. Elevernas erfarenheter skall besvaras med vetenskapliga begrepp där mötet mellan den vuxnes vetenskapliga begrepp och elevernas erfarenheter enligt Vygotskij kan få elever att spontant utveckla sitt tänkande. De vetenskapliga begreppen enligt Vygotskij bidrar till att elever utvecklar en inlärningsprocess grundad på samarbete mellan elev och lärare. För inläring är det betydelsefullt att skapa en förbindelse mellan omvärld och erfarenheter och elevers tankar och handlingar (Vygotskij, 1999a).

Vygotskij (1999b) är kritisk till det traditionella europeiska skolsystemet där elever är passiva motagare av kunskap. Människan är en aktiv varelse och därför bör pedagogiken gynna elevens egen verksamhet. Det är den aktiva eleven som utvecklas i skolan. Läraren agerar som organisatör av den sociala miljön. En undervisningssituation kräver en aktiv elev, en aktiv lärare samt en aktiv miljö i kunskapsprocessen. I en sådan undervisningssituation har läraren en roll som handledare vars uppgift är att utmana och stimulera elever till utveckling i syfte att underlätta elevernas kunskapsprocess. Det är viktigt att lärare aktiverar och uppmuntrar eleven till tänkande. Genom att reflektera, få lösa olika uppgifter, klara komplicerade och förvirrande uppgifter elever kan få en kontext i lärandet.

Vygotskij (1999b) utvecklade en dialektisk teori som beskriver en nära relation mellan undervisning och utveckling där det menas att undervisning ska förhålla sig till barnets potentiella utveckling. En god undervisning ger försprång till utvecklingen och ger förutsättning för förändring med hjälp av en erfaren mediator. Vygotskij menar att det som barn gör idag med hjälp av den vuxne, kommer det att göra på egen hand själv imorgon. För Vygotskij är det centrala med inläringen att kunna skapa ett samband mellan elevens omvärld och erfarenheter och att skapa samband mellan elevens tankar och handlingar. Dessutom är det viktigt att utmana och motivera elevernas tänkande som i sin tur blir deras redskap för en vetenskaplig inställning (Vygotskij, 1999b).

Jag ser Vygotskijs teori relevant för min studie genom hur entreprenörskap och entreprenöriellt lärande kan tillämpas och bli verklighet i skolan. För mig är det intressant att se kopplingen mellan rektorens och lärarnas förståelse för entreprenörskap till deras kunskapssyn och lärandeteorier. Entreprenöriellt lärande går enligt min tolkning hand i hand med Vygotskijs lärandeteorier, där kunskap skapas genom ett aktivt handlande och genom att individer gemensamt använder sin kreativitet. Miljön ses som en central aspekt för möjligheten att skapa undervisningssituationer där entreprenöriellt lärande tillämpas.

Metod

I detta kapitel redovisar jag hur jag har gått tillväga när jag har planerat och genomfört min studie. Här presenterar jag metoden som jag har använt mig av, metodansats, min förförståelse för ämnet, etiska överväganden, tillvägagångssätt och datainsamling, urval av respondenterna, reliabilitet och validitet och slutligen analys. Den metod som jag har valt är kvalitativ, öppna intervjuer och ett hermeneutisk tolknings förfarande.

Metodansats

Hermeneutik handlar om att tolka och förstå. Ödman (2007) skriver att hermeneutiken erkänner att det finns flera sätt att förstå världen eller en viss företeelse och att vi ser saker utifrån olika aspekter. Hermeneutiken är en skeptisk metodansats men kan ändå skapa, upplösa och återskapa kunskap just genom skepticism som upphäver resultat.

De hermeneutiska vetenskaperna söker alltså efter möjliga innebörder hos sina studieobjekt. Dessa studeras som texter och språk. (Ödman, 2007, s. 48)

Han menar att händelser och ickespråkliga livsuttryck som tillkommer i meningssammanhang måste studeras också i sina meningssammanhang för att förstås. Innebörder och meningssammanhang förmedlas via språklig tolkning som är den främsta kunskapsformen för hermeneutiker. Att tolka innebär att tyda tecken. Genom betydelseangivningar berättar vi att vi ser något som något beroende på vår förförståelse. I en hermeneutisk tolkning är forskaren inte objektiv utan istället dömd till att tolka sina värderingar, uppfattningar, upplevelser, fördomar och åsikter. Det är en subjektiv ansats där forskaren medvetet använder sig av sina värderingar. Förståelse kan bestå av olika kunskaper som är inskaffade av tidigare erfarenheter. Men vi tolkar och förstår ständigt. Vi tolkar för att vi vill förstå och vi vill förstå för att kunna orientera oss. Ödman menar att tolkning är en process som sker mellan den som tolkar och det som tolkas och den har två inriktningar:

1. Från nuet mot det förgångna som innebär uppfinnandet eller skapandet av det realiserade med syfte att förstå d.v.s. den friläggande aspekten.
2. Från nuet mot framtiden som innebär uppfinnande eller skapande av det möjliga med syftet att förtrycka eller frigöra d.v.s. den tilldelande aspekten.(Ödman, 2007, s. 59)

Vidare skriver Ödman att tolkning sker i tre dimensioner: en tidsdimension, en del/helhetdimension och fokusering. Det är viktigt att pendla mellan förflutet och framtid, mellan analys- eller del/helheten samt att kunna tolka de yttre händelser ett spår hänvisar till och tolka de till existentiell värld som spåret ger uttryck för. För att skapa en god tolkning krävs det ett samspel mellan dessa huvuddimensioner och växlingen inom dem (Ödman, 2007). Den hermeneutiska inriktningen är mest lämpad för min undersökning eftersom jag vill ha en fullständig, klargjord redogörelse av samlad data och hela tiden kunna pendla mellan helhet och delar i texten.

Min förförståelse för ämnet

Ett grundläggande begrepp inom hermeneutiken är förförståelse. Förförståelse är de uppfattningar som forskaren har skaffat via sina egna upplevelser, utbildningar eller annat vetenskapligt arbete (Holme och Solvang, 1997). För att kunna ställa frågor till respondenten som leder framåt måste forskaren ha kunskap om ämnet som studeras (Kvale, 1997). Min litteraturgenomgång har varit avgörande angående kunskap om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Dessutom blev jag under litteratursamlingen ännu mer nyfiken på ämnet. Tidigare har jag läst om organisations- och ledarskapsforskning som menar att människornas handlingar mer styrs av förståelse och tolkning av en situation än av andra faktorer såsom riktlinjer och regler (Sandberg och Targama, 1998). Tidigare har jag även läst om Blossings (2008) utvecklings- och förbättringsarbete i skolorganisationer. Genom dessa teorier har jag skapat en viss förståelse i ämnet där jag upplever att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är nya begrepp och arbetsätt i skolans värld. För mig är entreprenörskap en kombination av flera egenskaper, såsom kreativitet, upptäckandet, samarbetsförmåga, förmåga att lösa problem, idéskapandet, våga satsa och prova sig fram. Entreprenöriellt lärande ser jag också som en pedagogisk metod. För mig är det viktigt att skolan ger eleverna verktyg som behövs i entreprenöriella sammanhang men även i andra sammanhang. Kunskaper som är livsförberedande som t.ex. ger elever bra självförtroende, ta till sig information, lära sig att lära och vara flexibel i sitt lärande ser jag som förutsättning till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande.

Som jag inledningsvis nämnt har jag arbetat på flera gymnasieskolor. Min upplevelse är att lärare omnämner entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolsammanhang men att det är oklart vad begreppet innebär och hur det egentligen ska tillämpas. Skolan får allt oftare nya regler och riktlinjer, nya läroplaner och styrdokument. Frågan är om rektorer och lärare hinner ta till sig alla bestämmelser och dessutom omsätta dem i praktiken. Dessutom anser jag att läroplaner och styrdokument är svårtydda vilket kan utgöra hinder för tillämpandet. För att nya riktlinjer och arbetsätt i skolan ska få fäste krävs både tid och kunskap.

Urval

Urvalet av respondenter är en betydelsefull och avgörande del i undersökningen. Om undersökningen omfattar personer som inte är relevanta i relation till syftet och frågeställningarna kan undersökningen misslyckas. Det är viktigt att forskaren strävar efter ett representativt urval och jag intervjuade gymnasierektorer och gymnasielärare som är lämpliga för min undersökning. I undersökningen finns det tre representerade skolor där jag i första hand kontaktade skolornas rektorer samt två lärare på varje skola. Gymnasieskolorna valde jag utifrån deras geografiska placering till min egen hemort och mina möjligheter att besöka dem. Mina respondenter valde jag utifrån yrkesroll på skolorna, att de var gymnasierektorer samt gymnasielärare, eftersom det var just gymnasiet som jag avsåg att undersöka. Eftersom undersökningen gällde den nya gymnasieskolan och de bestämmelser som enligt lag trädde i kraft hösten 2011, hade jag inga ytterligare kriterier för dem jag avsåg intervjua, t.ex. visst antal år i yrket, kön, undervisningsämne etc.

Mitt syfte och mina frågeställningar var avgörande för vilket urval av respondenter som var relevanta för min aktuella undersökning. Valet av respondenter faller sig naturligt eftersom rektorer och lärare som arbetar på gymnasieskolor kan berätta mer ingående om sin förståelse för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur det omsätts i praktiken i utbildningarna. Rektorer och lärare på gymnasiet bör ha en unik inblick i arbetet med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i gymnasieskolan. På grund av deras roll är de relevanta för min undersökning där de kan bidra med betydelsefulla erfarenheter och svar. Kvale (1997) skriver:

Intervjua så många personer som behövs för att ta reda på vad du vill veta. ...I kvalitativa intervju-undersökningar tenderar antalet personer att vara antingen för litet eller för stort. (Kvale, 1997. s. 97)

Med andra ord är det viktigt att låta undersökningens syfte styra antalet respondenter. Mitt syfte är att undersöka hur rektorer respektive lärare på gymnasiet uttrycker sin förståelse för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur man omsätter förståelsen i praktiken. Med tanke på att en hermeneutisk ansats kräver detaljerad tolkning av intervju skrifter bör antalet respondenter inte vara för stort. Totalt intervjuade jag 8 respondenter varav fem är lärare och tre är rektorer.

Tillvägagångsätt och datainsamling

Redan i tidigt skede i planeringen av studien blev det tydligt att jag kommer att använda mig av en kvalitativ metod genom intervjuer.

En del av studieprocessen gick åt att formulera mitt syfte och frågeställning. Jag visste redan från början vad jag ville undersöka men ändå tog det en viss tid att formulera ett syfte och en frågeställning. Eftersom jag tidigare var intresserad av entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan har jag läst och bearbetat en del litteratur innan jag påbörjade själva undersökningen.

Innan undersökningen formulerade jag intervjufrågor som kan besvara undersökningens syfte. Dessa diskuterade jag med min handledare och kontaktade sedan fyra rektorer och sex lärare via telefon. Samtliga ville ha mer information om min undersökning och de ville ha mina intervjufrågor på förhand. Jag sammanställde ett brev till rektorer och lärare (Bilaga 1) där jag beskrev vem jag är, i vilket syfte jag skriver undersökningen samt min frågeställning. I samma brev skickade jag även mina intervjufrågor (Bilaga 2), information om hur lång tid intervjun kunde tänkas ta och att de skulle behandlas anonymt. Dagen efter att jag skickat all information till respondenterna kontaktade jag dem via telefon för att fråga om de ville delta i undersökningen. En lärare tackade nej till intervjun med anledning att pensionen stundade om ett år och läraren inte ansåg sig kunna något om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Även en rektor tackade nej till intervju med tidsbrist som motivering. De som ville delta var åtta respondenter vilka kontaktade mig via mail angående tid för intervjun. Alla intervjuer skedde på respektive respondents arbetsplats, på olika gymnasieskolor i Västra Götaland. Intervjun inleddes med kort presentation om mig själv och studiens syfte. Jag informerade respondenterna om att deras svar kommer behandlas anonymt och att deras svar endast

används i forskningssyfte. Intervjuer med rektorer skedde på deras kontor. Fyra intervjuer med lärare skedde på deras kontor och en intervju genomfördes i klassrummet efter lektionstid.

Som jag tidigare nämnt, är intervjuer det undersökningsinstrument som jag ansett vara mest lämplig för min studie. Jag har valt att genomföra halvstrukturerade intervjuer. Kvale (1997) skriver att en halvstrukturerad intervjumall är en tacksam intervjumall eftersom den ger möjligheter till förändringar. I en halvstrukturerad intervju behöver frågorna inte ställas i en bestämd ordning utan det finns utrymme till flexibilitet. Under intervjuprocessen följde jag min intervjumall men eftersom jag använde mig av halvstrukturerade intervjuer ställde jag även frågor som inte var med i intervjumallen för att t.ex. försäkra mig om att jag förstått eller inte har missuppfattat viss information från respondenten. Intervjuerna varade ifrån fyrtiofem minuter till en timme. Samtliga intervjuer spelades in med hjälp av en diktafon. Jag transkriberade intervjun i textform samma dag för att så småningom kunna påbörja analys och sammanställning av resultat. På förhand hade jag inte bestämt hur många intervjuer som skulle genomföras. Datainsamlingen fick pågå tills jag kände att jag uppnått mättnad på mina frågeställningar och mitt syfte. Efter åtta genomförda intervjuer upplevde jag att mina frågeställningar och syfte med undersökningen kunde besvaras.

Validitet och reliabilitet

Det är betydelsefullt att forskaren under undersökningens gång strävar efter god reliabilitet och validitet. Ett forskningsarbete måste vara tillförlitligt och trovärdigt och det som är relevant för forskningens syfte ska undersökas (Patel och Davidsson, 1991).

För att min undersökning ska ha god validitet formulerade jag mina intervjufrågor så att de skulle komma att besvara min frågeställning och mitt syfte (se Bilaga 2). Vid validitet är det viktigt att forskare har goda kunskaper och förståelse kring ämnet som undersöks och att det i undersökningen ingår relevanta respondenter (Kvale, 1997). Eftersom jag var intresserad av entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan innan hade jag påbörjat undersökningen, hade jag redan läst en del rapporter och böcker om ämnet i förväg. Regeringens riktlinjer lästes både innan och under studieprocessen eftersom jag ville vara uppdaterad om ämnet. Jag intervjuade gymnasiektorer och gymnasielärare eftersom de är representativa för min frågeställning och mitt syfte.

För att uppnå hög reliabilitet måste forskaren vara väl förberedd och noggrann innan undersökningen (Kvale, 1997). Jag har använt mig av en halvstrukturerad intervjumall (Bilaga 2) vilket gav mig möjlighet att ställa följdfrågor. Under intervjuprocessen undvek jag ställa ledande frågor till respondenten, som Kvale (1997) rekommenderar, vilket höjer studiens reliabilitet. Med avseende för reliabilitet har jag använt mig av bandspelare under intervjun. Intervjufrågorna har jag noga tänkt igenom och diskuterat med min handledare för att vara säker på att de besvarar studiens syfte. Därefter har jag lyssnat på intervjuerna två gånger för att inte missa någon viktig detalj. Jag har sedan transkriberat intervjuerna i textform och läst dessa flera gånger.

Att skriva uppsats ensam innebär både fördelar och nackdelar. Eftersom jag ensam har genomfört intervjuer med rektorer och lärare blev mina följdfrågor till respondenter likartade

utan någon större reflektion till andra eller flera frågor. En stor nackdel med att ensam skriva uppsatsen är att det saknas en kritisk reflektion och diskussion eller bredare tolkning med en annan forskare. Under processens gång har jag varit medveten om det och har strävat efter att ge läsaren en detaljrik beskrivning och rapportering.

I denna studie har jag undersökt hur rektorer och lärare uttrycker sin förståelse för regeringens riktlinjer och hur dessa omsätts i praktiken. Undersökning skedde via intervjuer med rektorer och lärare där jag kan ställa mig kritisk till att de gör vad de säger sig göra. Därför hade det varit optimalt att komplettera intervjuerna med t.ex. observationer för att få en tydligare bild av vad de i praktiken gör. Det är inte alltid man gör vad man säger sig göra.

Etiskt ställningstagande

Den forskning som bedrivs ska ta upp väsentliga frågor och den ska vara av hög kvalitet och uppnå de krav som krävs för forskningsetik. En av de viktigaste är individskyddskravet som består av fyra huvudkrav på forskning: Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Med informationskravet menas det att det är viktigt att forskaren informerar respondenter om undersökningens syfte. Samtyckeskravet avser att respondenter bestämmer själva om de vill delta i undersökningen. Konfidentialitetskravet garanterar anonymitet och att alla personuppgifter förvaras väl så att obehöriga inte kan få del av dem och nyttjandekravet innebär att de uppgifter som samlas in under undersökningens process används endast för forskningsändamålet (Vetenskapsrådet, 2007).

Jag har bearbetat alla uppgifter från och om respondenterna utifrån de ovan skrivna fyra etiska kraven. När jag kontaktade dem informerade jag om undersökningens syfte. Jag informerade även respondenterna både muntligt och skriftligt (se Bilaga 1) att deltagandet är frivilligt och att intervjun kan avslutas när de vill. Redan under första kontakten via telefon garanterade jag dem anonymitet. All information från respondenterna har använts endast för forskningsändamålet. I resultatdelen har jag presenterat rektorernas och lärarnas svar med fingerade namn.

Analys

Ödman (2007) menar att analysarbete kan jämföras med att lägga ett pussel. Utskrifter från intervjusamtalen struktureras i en form som så småningom blir en början till analys. Genom att bearbeta intervjuer från talspråk till text har jag påbörjat analysen och tolkat insamlad data. Eftersom jag ville utnyttja intervjuernas hela kapacitet transkriberade jag dem i sin helhet och fick exakt 26 sidor ren text.

Intervju är ett samtal där den muntliga informationen så småningom förvandlas till text som i sin tur ska tolkas (Kvale, 1997). För att tolka och analysera mina intervjuskrifter har jag använt mig av den hermeneutiska tolknings- och förståelsemetoden. Detta är en process där forskaren har ett samspel mellan delar och helheten i intervjuskrifter (a.a.). En huvudinriktning i hermeneutiken är den hermeneutiska cirkeln som beskriver ett samspel

mellan helheten och delarna. Meningen i en del kan bara förstås om den sätts i kontext med helheten eftersom helheten innehåller alla delar (Alvesson & Sköldbberg, 1994).

Kvale (1997) refererar till Radnitzkys (1970) och beskriver att det finns sju principer som används för analys av den hermeneutiska cirkeln. Den första principen handlar om en ständig växling mellan delar och helhet i intervjustycken. Utifrån helhet tolkas delar som i sin tur relateras till helheten och så vidare. Detta kan uppfattas som en ond cirkel men så småningom ger denna cirkulation mellan helhet och delar ett lönsamt resultat där forskaren får all djupare förståelse av meningen. Därför är det viktigt att transkribera intervjuer i textform för att kunna läsa den och skaffa sig en allmän uppfattning om textens innebörd. Därefter kan forskaren leta efter särskilda uttryck och teman för att utveckla deras innebörd. Efteråt ska forskaren återvända tillbaka till helheten av intervjun och så vidare tills alla viktiga delar i intervjustycket blir noggrann belysta. Andra principen handlar om att tolkningen av meningen avslutas då forskaren har kommit till en gestalt, då det finns en kontext i tolkningen utan logiska motsägelser. I den tredje principen ska forskaren jämföra deltolkningar mot helheten. Fjärde principen talar om intervjustyckets autonomi dvs. texten ska tolkas och förstås utifrån sin egen referensram. Den femte principen innebär att forskaren bör ha goda kunskaper om textens tema för att kunna uppfatta och jämföra nyanser i intervjustycket. Sjätte principen innebär att det egentligen inte finns någon opartisk tolkning av intervjustycken. Det går inte att lämna den förståelserelation som forskaren lever i. Därför är det viktigt att klargöra sin egen förståelse av ämnet och de förutsättningar och former som eventuellt kan påverka forskaren vid tolkning av intervjustycken. Sjunde principen talar om att varje tolkning innebär förnyelse och kreativitet som i sin tur berikar forskarens förståelse (Kvale, 1997). Genom att gå från del till helhet och från helhet till del sker det en så kallad kontextualisering och de-totalisering. Sammanhanget, kontext har stor betydelse för vår tolkning och förståelse och därför kan hermeneutik vara en kontextuell filosofi. Om det inte finns föregripande föreställningar om helheten skulle vi aldrig få ett resultat och utan delarna skulle vi inte få någon uppfattning om helheten (Ödman, 2007).

För att tillämpa den hermeneutiska cirkeln har jag transkriberat alla intervjuer. Till att börja med läste jag transkriberat material flera gånger. Efter detta sammanfattade jag varje intervju för att se helheten i respondentens svar. Därefter jämförde jag intervjuer och tittade efter likheter respektive skillnader samt letade efter viktiga uttryck för att se vilka delar hänger ihop. Jag analyserade hur delar hänger ihop med helheten och hur helheten hänger ihop med delar. I detta moment använde jag mig av Words olika färger och fetmarkeringar som underlättade tolkning av intervjustycken. Detta gav mig ett underlag där jag kunde urskilja olika tema som framkom i insamlad data. För att underlätta analysen separerade jag rektorernas och lärarnas utsagor. Mitt tillvägagångsätt för att analysera och tolka mina intervjustycken har varit Ad-hoc metoden som är enligt Kvale (1997) den vanligaste analysmetoden. Detta är en standard analysmetod som tillåter forskaren frihet att växla fritt mellan helheten och delar samt analysera intervjustycken och på så sätt göra djupare tolkningar av speciella yttranden. Forskaren kan läsa intervjustyckets helhet för att återvända till speciella avsnitt, omvandla delar av intervjun till berättelse och skapa metaforer (a.a.). Utifrån mina respondenters yttrande har jag skapat min tolkning, visa delar presenterar jag som ren fakta, vissa som en berättelse och vissa yttranden presenterar jag i citatform för att betona meningens innebörd. För att underlätta för läsare har jag valt att presentera resultatet utifrån gymnasielärarna respektive rektorernas yttranden.

Resultat

I det här kapitlet presenteras resultatet av min studie. Syftet med min studie är att undersöka hur rektorer respektive lärare på gymnasiet uttrycker sin förståelse för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur de omsätter dessa i praktiken.

Jag presenterar resultaten i olika huvudkategorier som har framträtt i respondenternas svar och som jag urskilde ut intervjuerna. Dessa huvudkategorier besvarar mitt syfte och min frågeställning och de är följande: tolkning av regeringens riktlinjer, tolkning av begreppen, tillämpning av entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hinder för tillämpning. Resultatet presenteras även utifrån lärarnas respektive rektorernas svar.

Tolkning av regeringens riktlinjer

Lärarna

I intervjuerna framkom det att fyra av fem lärare som jag har träffat inte känner till regeringens riktlinjer angående entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Enligt dem pratas det på konferenser, ledningsmöte eller programmöte i första hand om mål eller resultat när det gäller riktlinjer i skolan. Om entreprenörskap pratas det inte alls enligt de fyra respondenterna. Analysen visar att fyra av de fem intervjuade lärarna uttryckte att det inte finns utrymme för att arbeta med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande eftersom de har andra viktigare uppgifter att göra såsom se till att alla elever åtminstone får godkänt och all undervisningstid går åt till att lära elever baskunskaper. De uppgav att viss tid går åt till planering eller samverkan med andra lärare. En av respondenterna pratade om den komplexitet som finns i skolan. Han menade att skolan ofta får nya riktlinjer och att det är svårt att hålla reda på alla riktlinjer. Han uttryckte sig så här:

Det kommer hela tiden nya riktlinjer och det är svårt att hålla reda på alla. Jag har inte sett regeringens riktlinjer just för entreprenörskap. Jag vet att det har pratats om det, att det ska bli mer av det i det nya gymnasiet men här försätter vi som vanligt. (Harald, Gymnasielärare)

Samma lärare (Harald) uttryckte att han inte har tid att läsa alla riktlinjer och att det kanske skulle behövas en informant i skolan. Analysen visar att fyra av de intervjuade lärarna uttryckte att det i skolans värld händer mycket och det hela tiden kommer nya arbetsuppgifter och information. De berättade att som det är nu arbetar de inte med entreprenörskap men kanske om några år. En lärare (Harald) menar att det tar tid att anpassa sig och anamma det nya arbetssättet och en annan lärare (Anders) pratade om komplexitet angående förändringar och reformer i skolan. De uttryckte sig så här:

...skolan är under förändring hela tiden och vi lärare måste bara anpassa oss till dessa förändringar. (Ove, Gymnasielärare)

Det har gått bara ett år sedan reformen och det känns som att vi hela tiden har kniven på strupen. (Anders, Gymnasielärare)

Lärare (Marcus) berättade att den skola han arbetar på inte har börjat tillämpa den nya läroplanen. Han tillämpar fortfarande Lpf 94 och han ansåg att det behövs mer tid att börja tillämpa den nya läroplanen i skolan. Han uppgav att skolledningen inte har pratat mycket om det nya gymnasiet men påpekade samtidigt att det bara har gått ett år sedan reformen trädde i kraft. Han uttryckte sig så här:

Jag jobbar fortfarande enligt det gamla systemet, Lpf 94. Här har vi inte börjat med den nya läroplanen. ..men vi är fortfarande på första året efter reformen. Vi kanske får mer hjälp och instruktioner med tiden. (Marcus, Gymnasielärare)

Fyra av lärarna beskrev att de inte tillämpar entreprenörskap eller entreprenöriellt lärande i sin undervisning. Fyra av mina respondenter undrade förvånat: Vilka riktlinjer? Under intervjugången med en lärare upprepades denne flera gånger denna fråga: Vilka riktlinjer? En lärare berättade att han har hört mer om regeringens riktlinjer från media än i skolan.

Det framkom av intervjuerna att alla fem lärare ville ha tydligare riktlinjer och instruktioner. De ansåg att det tar tid att tyda alla riktlinjer och de behöver hjälp för att klargöra vad som menas i alla föreskrifter. En lärare (Anders) menade att regeringens riktlinjer är alltomfattande och att lärare inte har tid att läsa allt. Enligt honom bör riktlinjer, styrdokument och läroplan förenklas och förtydligas.

Ibland sitter vi här och undrar vad skolverket menar med vissa saker som står i läroplanen. Vi vill ha kort och tydlig information om hur vi ska arbeta. (Anders, Gymnasielärare)

Lärare (Harald) uttryckte att han inte visste något om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och han menade att om han ska dela regeringens uppfattning om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande måste han få mer information om det. Han har inte läst regeringens riktlinjer om entreprenörskap och han försätter att arbeta som tidigare. I intervjuerna framkom det även att lärarna ansåg att entreprenörskap och företagsamhet inte är någon ny metod i skolan, men det saknas förutsättningar för att arbeta med det. Lärare (Ove) diskuterade regeringens riktlinje utifrån flera aspekter. Han berättade att han inte upplever att det är viktigt att arbeta enligt GY11 och med entreprenörskap utan han vill arbeta mer med hållbar utveckling.

Regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är enkelspårig...i skolan behöver vi folk som är allt, inte bara entreprenörer. Det är viktigt att gymnasielärarna växer också för att se alla fält. ..entreprenörskap är inte viktigast i skolan. För mig är det viktigast att arbeta med hållbar utveckling och att det sker en positiv utveckling i världen. (Ove, Gymnasielärare)

Vidare berättade lärare (Ove) att han inte är så insatt i entreprenörskap i skolan men allt som kan leda till jobb och anställning är bra. Han själv har inte följt regeringens riktlinjer men han berättade att det är viktigt att lära eleverna att tänka utanför ramar, att sträva efter att bli bättre och våga utveckla sina idéer.

Lärare (Lasse) berättade att han inte kan regeringens riktlinjer utantill men i skolan där han arbetar har det blivit mer diskussioner kring entreprenörskap på konferenser och möten med ledningen. Han menade även att riktlinjer är svårtolkade och bör förenklas till tydligare språk.

Han menade att entreprenörskap är en bra pedagogisk metod och att han arbetat på det sättet tidigare. En annan lärare ansåg att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan är viktigt eftersom det kan leda till positiv ekonomisk utveckling i världen. Enligt honom är det viktigt att höja elevers praktiska kunskaper som eventuellt kan leda till ökad konkurrenskraft i Sverige men även i världen.

Rektorer

Analysen visar olika åsikter om regeringens riktlinjer angående entreprenörskap. Rektor Rolf berättade att de i skolan försöker följa regeringens regler genom läroplan och styrdokument. Ofta diskuteras arbetssättet med lärarna men riktlinjerna uppfattas av honom som luddiga. Han tar upp företagsamhet eller entreprenörskap som exempel där han tycker att det kan tolkas på olika sätt och att det ofta sker en subjektiv tolkning av det. Vidare berättade samma rektor att han upplever regeringens riktlinjer angående entreprenörskap och entreprenöriellt lärande som ett påhitt från Jan Björklund. Han uttrycker:

Det är ett påhitt från Jan Björklund som vill plocka lite poäng till sig nu. Skolan blir ännu flummigare än den var innan. (Rolf, Rektor, Gymnasieskola)

En annan rektor (Karin) berättade att hon är bekant med regeringens riktlinjer angående entreprenörskap och entreprenöriellt lärande men hon inte riktigt är förtjust i detta. Enligt henne finns det en politisk modeton i uppdraget. Denna rektor berättade att för henne är begreppet entreprenörskap kopplat till företagande istället för till det som är skolans uppgift, alltså undervisning. Men ändå tycker hon att det är bra att regeringen ha kommit med riktlinjer om entreprenörskap i skolan då det utifrån samhällsekonomisk synpunkt behövs arbetskraft som är nyfiken och innovativ. Även denna rektor uppgav att regeringens riktlinjer upplevs otydliga.

Rektor (Johan) var mycket positiv till entreprenörskap i skolan och berättade att han välkomnar det. Han var mycket entusiastisk angående entreprenörskap i skolan och han menade att eleverna behöver se världen utanför skolan för att kunna ta sig ut i ett samhällsliv efter skolan. Rektorn berättade att för att följa regeringens riktlinjer har han anmält skolan till en kurs som är finansierad av EU som handlar om hur entreprenörskap och entreprenöriellt lärande implementeras i skolan. De har fått erbjudande att ansöka om kursen där rektorn beslutade att skicka alla lärarna eftersom han anser att entreprenöriellt lärande är en bra pedagogisk metod. Rektorn berättade att kursen handlar om alltifrån organisation, myndigheter och individuell undervisning. Den ger lärarna tankesätt och kunskaper för att kunna arbeta entreprenöriellt. Alla lärare på den aktuella skolan går kursen i syfte att lära sig hur entreprenörskap och entreprenöriellt lärande implementeras i undervisning. Skolan har deltagit i EU kursen under sex månader men hela utbildningen är upplagd på ett och ett halvt år.

Om man tittar på läroplansmålen och tolkar entreprenörskap utifrån regeringens riktlinjer eller skolverket så går det parallellt med läroplansmål. Vi sitter här och jobbar och planerar hur vi kan realisera denna uppgift som vi har fått så att det inte sitter ovanpå oss. Entreprenörskap är vår läroplan och vårt uppdrag i skolan är att förhålla oss till entreprenörskap och det entreprenöriella lärandet. (Johan, Rektor, Gymnasieskola)

Skolan har varit mycket teoretisk inriktad med det gäller även att kunna utnyttja kunskaper som skaffas i skolbänken utanför skolan. Enligt honom var det bra att regeringen tog beslutet att införa entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan. Det ligger mycket i tiden. I skolans uppgift ingår att lära elever att skapa en självbild över de kunskaper de skaffar och att de kan utnyttja de kunskaper senare. Enligt honom ligger det mycket i entreprenörskap, dels att elever kan prova sin självbild och dels att öka sitt självförtroende. Det är viktigt att lära elever att kunna ta ansvar för sitt liv efter skolan.

Efter tolv år i skolan börjar ett helt nytt liv och det gäller att lära elever att kunna tag i det på ett bra sätt. (Johan, Rektor Gymnasieskola)

Tolkning av begreppen

Lärare

Av intervjuerna framkom det att begreppen entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är luddiga. Det framkom att samtliga lärare undrade vad entreprenörskap egentligen är. En lärare berättade att rektorn i skolan benämner entreprenörskap och entreprenöriellt lärande men att rektorn inte är tydlig vad hon menar när hon t.ex. säger att lärarna ska arbeta och tänka entreprenöriellt.

Jag behöver tydligare riktlinjer vad entreprenörskap är och hur jag ska tillämpa det i klassrummet. Hur ska jag arbeta med entreprenörskap med elever när jag själv inte vet vad det innebär. (Harald, Gymnasielärare)

En annan lärare (Marcus) ansåg att begreppet entreprenörskap och entreprenöriellt lärande inte är tillräckligt förklarade och att det är skolverkets uppdrag att tydliggöra dem. I intervjuerna framkom tydligt att lärarna anser att arbete med entreprenörskap och entreprenöriella lärande innebär ansvar och kreativitet. Det innebär för eleverna att arbeta i projekt och att de ska ta ansvar för sina egna studier.

Det handlar om att strukturera och visa vägen, men ibland vet inte jag själv vad som gäller och ibland vet elever bättre. (Anders, Gymnasielärare)

I textanalys framkom det att tre lärare förknippade begreppet med företagande men inte att starta företag. Entreprenörskap är enligt en lärare (Lasse) mycket mer än att starta företag, det handlar om att utveckla saker eller utveckla sig själv och bli bättre. Vidare berättade han att för honom innebär begreppet entreprenörskap att kombinera nya och gamla kunskaper och på så sätt skapa något ännu bättre. Att tänka utanför ramarna. Det är att skapa nya uppfinningar, sätta ihop saker så att det blir nytt och användbart på ett annat sätt.

Lärare Ove berättade att han inte exakt vet vad entreprenörskap men tror att det handlar om att få eleverna att förstå på vilket sätt de kan använda sina kunskaper och hur de kan dra nytta av de kunskaperna. För honom är entreprenöriella kunskaper inskaffade i skolan och förbereder eleverna för framtiden. Entreprenöriellt lärande är, tror lärare Ove, en metod som främjar elevernas kreativa färdigheter och förmåga att ta ansvar och visa initiativ.

Rektorer

Analysen visar att entreprenörskap enligt rektor Johan inte handlar om företagsamhet i betydelsen att starta eget utan det handlar om att skapa en frågeställning hos eleven: Hur jag är företagsam som person med de kunskaper som jag har. Vad jag kan göra av dem? Kan jag utnyttja mina kunskaper för att känna pengar? Han berättade att han inte vet om det finns en tydlig definition på vad entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är men för honom handlar entreprenörskap även om att ta ansvar och att realisera sina idéer. Begreppet kopplades även till nytänkande och innovation. Han ansåg att entreprenöriellt lärande är ett bra sätt att lära sig att använda sin fantasi, sin kreativitet och skapa idéer som kan bidra till att gynna samhället.

Två rektorer tyckte att begreppen var otydliga. En rektor (Karin) efterlyste tydlighet av rektorerna uppdrag angående entreprenörskap. Hon tyckte att entreprenörskap är nära kopplat till företagande men ändå att entreprenöriellt lärande kan vara en bra pedagogisk metod. Karin lyfte fram att det i begreppet finns en modeton som är politisk och kopplas till företagande. Hon berättade att entreprenörskap ligger mycket i tiden men enligt henne behöver skolan mer hjälp och beskrivningar från skolverket om själva begreppet. Vidare berättade rektorn Karin att för henne handlar det om att elever ska ta ansvar för sin egen kunskapsutveckling. Det handlar om att de ska våga ta för sig, göra planering för sin egen kunskaps skull och om att ta ansvar.

Den tredje rektorn (Rolf) menade att entreprenörskap är ett påhitt från regeringen och nuvarande utbildningsminister Jan Björklund. Han uttryckte det så här:

Det är ännu ett påhitt från Jan Björklund. Jag tror inte att han vet vad han pratar om. Betyder det att eleverna ska hitta på egna företag som de ska arbeta med efter skolan eller betyder det att de ska hitta på sina egna lektioner? (Rolf, Gymnasiektor)

Angående begreppet entreprenörskap berättade samma rektor att enligt honom är entreprenörskap ett nytt ord i samhället men antagligen betyder det ansvar och kreativitet eller förmåga att skapa och lära sig. Vidare berättade han att barn på förskolan är kreativa och visar vilja att lära sig men enligt honom tappar elever på vägen till gymnasiet sin kreativitet, sin vilja och drivkraft att skapa och utvecklas.

Tillämpning av entreprenörskap och entreprenöriellt lärande

Lärare

Fyra lärare som jag har intervjuat berättade att de inte använder entreprenörskap eller entreprenöriellt lärande i skolan. I intervjutexter framkom att vissa lärare tycker att entreprenörskap kan vara en bra pedagogisk metod men att de behöver mer kunskap om hur de ska arbeta på entreprenöriellt sätt. Själva ansåg de att de inte har tillräckliga kunskaper om entreprenörskap och att de inte vet hur metoden ska tillämpas i skolan.

Jag vill ha tydliga instruktioner hur jag ska arbeta och tänka entreprenöriellt. För mig är det att arbeta med projekt eller att jobba mot ett mål...vi behöver mer hjälp av andra organisationer eller andra skolor som redan arbetar entreprenöriellt.
(Harald, Gymnasielärare)

En lärare berättade att enligt honom är allt som kan leda till jobb och anställning bra. Det är viktigt att skapa konkurrenskraft här i Sverige, tyckte läraren. Lärare Ove tyckte att på grund av den rörliga arbetsmarknaden är det bra att elever har nya tankegångar på att starta eget, eller åtminstone har kunskaper om företagande. Lärare Anders som inte tillämpade entreprenörskap och entreprenöriellt lärande tyckte att det är på tiden att eleverna får praktiska kunskaper att arbeta konkret och på så sätt utvecklas.

...komma bort från de teoretiska ämnena. Det är viktigt att elever får prova på konkreta arbetssituationer och komma i kontakt med företag och arbetsliv. Tyvärr samarbetar vi inte med andra organisationer eller företag på vår skola. (Anders, Gymnasielärare)

Lärare Marcus berättade att han inte tillämpar entreprenörskap och entreprenöriellt lärande men brukar uppmuntra elever till att själva klara uppgifter i form av projektarbete. Då tar eleverna initiativ och skapar egna produkter och läraren agerar då som coach. Han berättar:

Många elever gör verkligen avancerade saker och de finansierar själva det. Det är tecken på att de vill skapa och ta ansvar. .. när elever får arbeta självständigt brukar de ha många idéer. (Marcus, Gymnasielärare)

Vidare berättade läraren Marcus att det som elever skapar brukar vara fina produktioner. För honom är det viktigt att elever lär sig att ta ansvar och det är viktig att låta de växa. Han berättade även att eleverna oftast tar hjälp av varandra eftersom han själv inte har kunskaper i det eleverna skapar. Vidare berättade han att det är mycket en lärare måste ha fallenhet för: att ha kunskaper, kunna motivera och stimulera elever och arbeta kreativt. För att klara av det menar han att skolan måste få hjälp av Skolverket angående lärarnas kunskapsutveckling i hur man kan stimulera och motivera elever till lärande. Många elever är enligt honom skoltrötta och hoppar av skolan för att de vill jobba. Därför menade Marcus att skolan måste samarbeta mer med företag där elever kan variera i uppgifter och på så sätt lära sig.

Lärare Lasse var mycket positiv till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande eftersom detta kan gynna elevernas kunskapsutveckling. Han berättade att han tillämpar entreprenörskap och entreprenöriella lärande och det har han gjort redan innan regeringens direktiv. Innan han blev lärare startade han flera företag. Han ser sig själv som entreprenör. I hans ämne låter han elever starta ett fiktivt företag där uppgifter går ut på att de ska beskriva företaget, marknadsföra det och göra kampanjer etc. I Lasses ämne arbetar eleverna i grupp och han kombinerar elever som är olika för att de ska lära sig av varandra.

Det var sakkunskaper som dominerade i skolan tidigare. Det kommer bli mindre viktigt med sakkunskaper. Man behöver inte lära sig utantill. Det viktiga är att kunna använda de kunskaper man har. Det handlar om att våga...våga prova och ha fantasi och skapa mervärde och våga prova. (Lasse, Gymnasielärare)

Vidare berättade lärare (Lasse) att han anser att skolor bör arbeta med upplevelsebaserad inläring. Enligt honom bör ungdomar fortare komma in i arbetslivet. Alla hans elever arbetar på somrarna och dessa arbeten finns nog året runt, menade han. Ungdomar bör lära sig göra

praktiska saker som t.ex., fysiskt arbete, industriarbete eller arbeta med gamla och sedan förtsätta med studier.

Det är fel att studera till man är 25. Unga människor skulle göra samhällstjänst, lyfta, arbeta med gamla. Så har min generation börjat. (Lasse, Gymnasielärare)

Han anser att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan i sin tur kan skapa företagsamma människor. Det handlar om att ta fram kreativitet i elever, ta fram drivkraft och få elever att tänka. Vidare berättade läraren (Lasse) att han anser att det är viktigt att elever provar på att arbeta. Som lärare har han skapat ett bra samarbete med olika företag där eleverna praktiserar och på så vis får prova på att arbeta. Vidare berättade han att han hjälper elever med UF företag. För honom det är viktigt att det finns entreprenörskap i skolan eftersom elever på detta sätt kan få idéer och utveckla sin fantasi. Fantasifulla människor kan gynna samhället, de kan skapa företag och skapa flera jobb, menade han.

Rektorer

Angående hur entreprenörskap och entreprenöriellt lärande tillämpas i skolan påstod samtliga rektorer att det pågår en diskussion med personalen om hur skolan ska arbeta med det. Det är den strategi man använder för att framhålla till lärare att de ska tillämpa entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i klassrummet.

En rektor berättade att den skola som han leder har i grunden kreativa utbildningar som bl.a. spelutveckling, musikproduktion, arkitektur, medieutbildningar . Uppgifterna handlar om att eleverna ska ha en idé som sedan ska resultera i en färdig produkt. För detta krävs det övningar i kreativitet, skapande, analyserande och visualiserande som till slut skapar entreprenöriella färdigheter. I dessa ämnen är det inte ett stort problem att motivera och stimulera elever till eget tänkande eller skapande.

Nu är det frågan om hur man kan använda sig av de kreativa idéerna och entreprenöriellt förhållningsätt i övriga ämnen och även i kärnämnen. (Johan, Rektor, Gymnasieskola)

Samma rektor menade att det går att använda sig av samma tänkesätt i andra ämnen så att eleverna ser helheten och ser sin egen kunskapsutveckling oavsett vilket ämne det handlar om. Under intervjusamtalet hade han inte någon klar idé om hur det går att använda sig av samma tänkesätt. I vissa ämnen som t.ex. rörlig bild eller musikskapande ligger det entreprenöriella förhållningssättet i själva uppgiften. Resultat visar att samtliga rektorer menade att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande handlar om att lärarna bör ändra sitt tänkesätt angående undervisningen.

Lärare måste vara entreprenörer i egen undervisning om eleverna ska kunna bli entreprenörer. Lärare har ett djuprotat undervisningssätt, nu gäller det att bryta det tänkesättet, att lärare ska undervisa och elever bara ska ta emot kunskaper. I vissa ämnen har eleverna större kunskaper än lärarna men ändå måste läraren kunna handleda dem och finna balansen mellan undervisare och handledare. (Karin, Rektor, Gymnasieskola)

Här i skolan använder vi väldigt lite av entreprenörskap i undervisningen...det går inte så snabbt. Hittills har vi haft en behavioristisk syn på undervisning och nu gäller det att förändra detta synsätt. (Karin, Rektor, Gymnasieskola)

En rektor berättade att lärarnas uppgift är svår, de ska vägleda eleverna och det handlar om att stimulera lärandet och få elever att hitta drivkrafter och hitta sin egen väg i läroprocessen. Att bara undervisa bakom katedern aktiverar inte elever till kreativitet uttryckte han. Samma rektor anser att det finns mycket mer att göra angående entreprenörskap. Det bör inte bara vara skolans uppgift. Det krävs samarbete med företag och organisationer så att elever får inblick i arbetslivet och möjligheter att skapa kontakter.

Efter tolv år i skolan det är den enda värld som eleverna känner till och därför behövs det mer samarbete med andra organisationer. (Johan, Rektor, Gymnasieskola)

En annan rektor uttryckte:

Det är svårt för oss att nu skapa företagare och arbeta entreprenöriellt. Hittills behövde elever inte lösa problem...De har inte fått detta tankesätt tidigare. Vi är pedagoger här och nu ska vi plötsligt skapa entreprenörer och företagare av våra elever. Är det verkligen skolans uppgift? (Rolf, Rektor, Gymnasieskola)

Samtliga rektorer ansåg att det behövs goda exempel från andra skolor och företag. Det som skulle behövas är de exempel som har lyckas med att implementera entreprenörskap. Det behövs konkreta exempel hur en skola kan arbeta entreprenöriellt. Vidare ansåg samtliga rektorer att det är viktigt att göra en samsyn om vad entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är och hur det kan tillämpas i skolan. En rektor ansåg att det behövs mer medverkande krafter för att lyckas med entreprenörskap i skolan. Även hon lyfte upp samarbete med andra skolor och företag som en viktig komponent. Det förekommer inte i den skola hon arbetar. Hon anser att elever som t.ex. läser byggprogrammet har kompetenser som kan erbjudas till samhället under tiden de läser på gymnasiet men det ändå inte finns något samarbete mellan företag och skola eller samarbete med andra skolor. Hon uttrycker:

Det bästa sättet att driva en skola, att lära elever och att förbereda dem till livet utanför skolan är att använda sig av olika pedagogiska verktyg. Blanda både teoretisk och praktisk kunskap...skaffa kunskaper både utanför skolan i form av praktik och fördjupa dessa kunskaper i skolan med teori. (Karin, Rektor, Gymnasieskola)

Vidare berättade rektorn Karin att hon tror att den tiden är förbi då eleverna bara sitter still i klassrummet och passivt tar emot kunskap. Hon anser att det kommer bli mer utav distansundervisning. En liten del kommer att finnas i föreläsningsform men kanske sker undervisningen via YouTube i framtiden, och eleverna får leta kunskaper själva menade hon.

Hinder för tillämpning

I intervjuerna fann jag vissa uttalanden från rektorer och lärare som kan vara tecken på hinder för att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande tillämpas på gymnasieskolan.

Lärarna

Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande diskuterades utifrån en politisk aspekt. I intervjuer framkom att tre lärare var skeptiska till den nuvarande regeringen och den utbildningspolitik som förs. Lärare Ove menade att det är ett påtryck till skolan från regeringen. En annan lärare menade att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande blev mer aktuellt då högerblocket intog makten i Sverige. Och den tredje läraren uttryckte det så här:

Det är bara för att vi har den blåa regeringen. Det med entreprenörskap löser inte t.ex. världsekonomi som nuvarande regering tror. (Harald, Gymnasielärare)

Vidare diskuterades entreprenörskap och entreprenöriellt lärande utifrån ekonomiska aspekter. En lärare berättade att han har frågat ledningen om att få gå på en kurs som handlade om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande men han fick inte gå eftersom kursen kostade pengar. Han uttrycker:

Jag har frågat ledningen om att gå på en kurs om entreprenörskap men det fick jag inte eftersom skolan inte har råd att betala. Så är det i skolans värld, ekonomi går före pedagogik och kvalitet på undervisningen. (Ove, Gymnasielärare)

Lärare (Lasse) menade att lärare själva måste bli entreprenörer om eleverna också ska bli det. Men han ansåg att dagens skola har många brister angående skolutveckling. Enligt honom har många lärare inte tillräcklig kompetens och kunskaper för att undervisa. Han pratade om lärarnas entusiasm och drivkraft för själva lärarbetet. Enligt min respondent har många lärare inte drivkraft eller vilja att arbeta i skolan med ungdomar. Respondenten hade åsikten att många lärare inte befinner sig på sina arbetsplatser och utför inte sina arbetsuppgifter. Särskild kritik riktade respondenten mot ledningen som han tyckte saknade kontroll över vad lärarna gör och varför de inte är i skolan. Han ansåg att ledningen inte heller visste vilka kunskaper lärarna har eller inte har. Han berättade:

Lärarna utför sin lektion och efter den går de hem. Det är skolledningsfel. De är aldrig ute för att se hur en lektion går till, vad lärarna gör när de är här och, om lärarna inte är här i skolan, var de är någonstans. Här är det ofta tomt efter klockan två. (Lasse, Gymnasielärare)

Även en annan lärare pratade om lärarkunskaper där han berättade att han som lärare saknar de kunskaper som elever efterlyser i undervisningen. Han uttryckte det så här:

Ofta har jag inte kunskaper om det som står i läroplanen eller om det som eleverna gör. Här på skolan är det stort problem. Vi brukar hänvisa eleverna till att söka hjälp utanför skolan för att klara av ämnet. Ofta har eleverna större kunskaper än vi lärare. (Marcus, Gymnasielärare)

En annan lärare uttryckte det så här:

Det kommer hela tiden nya saker som eleverna vill lära sig eller som står i läroplaner. Vi behöver kompetensutveckling hela tiden om ens det hjälper eftersom utvecklingen går så fort. När elever efterfrågar något som jag inte kan då hänvisar jag dem till Internet eller till någon som kan. (Ove, Gymnasielärare)

Tre av fem intervjuade lärare pratade om motivation hos elever. Enligt dessa tre lärare vet de inte på vilket sätt kan de motivera elever till lärande eller till att bli entreprenörer. De entreprenöriella arbetssätten tillämpas inte och de viste inte om entreprenörskap kan motivera elever till lärande. Lärare (Harald) berättade att han saknar kunskaper i hur man kan uppmuntra elever att ta ansvar. Han uttryckte följande:

Många elever är skoltrötta, som lärare måste man också stimulera och motivera dem till lärande. De kunskaperna saknar jag. ..hade jag vetat det skulle vi lärare troligen ha högre lön. (Harald, Gymnasielärare)

En lärare menade att skolan inte har resurser att hjälpa och motivera alla elever. Entreprenörskap innebär enligt respondenten att ta eget ansvar för sina studier. Han menar att det beror mycket på eleven själv. En del elever är inte mogna för att ta ansvar. Han uttryckte det så här:

I min skolgång var vi mycket mer styrda. Ju mer samhället blir individualiserat måste vi tyvärr hjälpa elever att ta mer initiativ och ansvar... Vi har inte resurser för alla. Vi hinner knappt ge eleverna grundkunskaper. (Anders, Gymnasielärare)

Lärare (Marcus) berättade att skolan behöver hjälp av Skolverket angående hur skolan ska stimulera och motivera elever till lärandet. Även han berättade att många elever är skoltrötta och vissa hoppar av skolan.

Rektorer

Under intervjun berättade rektor (Karin) om möjligheter för att skolan ska följa regeringens riktlinjer och att hon måste samarbeta med lärarna och stötta dem i deras arbete. Angående regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande uttryckte hon att det är svårt att ändra skolans arbetsätt. Hon berättade att många lärare i skolan är äldre och har ett rutinerat arbetsätt. Att många lärare i skolan arbetar enligt ett behavioristiskt arbetsätt. Skolan där hon arbetar har inte förberett lärarna till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Vidare berättade hon att hon, som en av tre rektorer i skolan, är ensam intresserad av skolutveckling. Om hon försöker utveckla eller förändra något i skolan anser de andra rektorerna att hon motarbetar dem. Hon berättade att på den skola hon arbetar som rektor finns inga möjligheter till skolutveckling. Hon uttryckte sig bl.a. så här:

Vi har fått riktlinjer och jag har läst dem. Vi har gått på information om gymnasiet 2011. Men hur ska jag arbeta med entreprenörskap när det inte finns möjligheter till skolutveckling...inte på den här skolan i alla fall. Här får man knappast arbeta med utveckling. (Karin, Rektor, Gymnasieskola)

Rektor (Rolf) undrade varför det ska ligga på skolans uppdrag att skapa företagare och ifrågasätter om skolan som den ser ut idag kan klara av det uppdaget. Han förklarade att

skolan i första hand ger teoretiska kunskaper och att varken han själv eller lärarna på skolan har entreprenöriella kompetenser. Han uttrycker:

Här är vi i första hand pedagoger...vi har inte entreprenöriella kompetenser. Vi har inte entreprenöriella tankesätt...kanske om tio år, men som det är nu är vi inte där än. (Rolf, Rektor, Gymnasieskola)

Vidare undrade samma rektor om det verkligen ska vara skolans uppgift att skapa entreprenörer och företagare. Han menade att alla inte kan vara entreprenörer och att just entreprenörskap inte går att lära sig i skolan. Så här uttryckte han det:

Vissa saknar förmågan att vara entreprenörer. Och de som är det har inte lärt sig det i skolan. ...till exempel Ingvar Kamprad, han blev inte så framgångsrik i skolan utan han började snickra möbler i ett garage. (Rolf, Rektor, Gymnasieskola)

Analysen visar att det är svårt att i skolan ha en samsyn angående just undervisning och handledning eftersom lärare har sitt invanda sätt att bedriva undervisning på eller arbeta med elever. Det som skolan måste arbeta med är just att skapa en samsyn att jobba tillsammans som en enhetlig skola och få alla att arbeta likartat. En rektor lyfte upp den traditionella undervisningen i skolan och menade att det har pågått länge och det är svårt att förändra. Han uttrycker:

Många har arbetat här i många år och de har sitt undervisningsätt...sina rutiner kring hur de ska förmedla kunskaper. Det går inte ändra nu bara så där. (Rolf, Rektor, Gymnasieskola)

Resultatsammanfattning

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att samtliga lärare anser att regeringens riktlinjer är otydliga och alltomfattande. Riktlinjerna behöver förenklas och tydliggöras. Fyra av fem lärare har inte entreprenöriellt förhållningsätt i klassrummet eftersom de inte anser sig veta vad entreprenörskap eller entreprenöriellt lärande innebär. Trots att respondenterna i min aktuella undersökning inte var säkra på begreppets exakta betydelse kopplade de ändå entreprenörskap och entreprenöriellt lärande till kreativitet, skapandet, våga ta för sig, ansvar, nytänkandet osv. Två lärare tillämpar entreprenörskap i projektform. Samtliga lärare är positiva till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande ifall det leder elever till jobb. Sammanfattningsvis anser lärarna i studien att det är bra att elever skaffar sig erfarenhetsbaserade kunskaper men efterlyser mer konkreta riktlinjer och kunskaper om hur de ska arbeta med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Det efterlyses även goda exempel från andra skolor samt ökat samarbete med näringslivet.

Rektorerna i studien anger även de att regeringens riktlinjer upplevs som otydliga. En rektor var mycket positiv till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande eftersom det ligger i tiden och eftersom han anser att det är viktigt för elevernas möjligheter att utnyttja sin kunskap efter studenten. En annan rektor är mycket negativ till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och ifrågasätter om det är skolans uppgift att skapa företagare. En tredje rektor menar att det

bästa sättet att förbereda eleverna för livet utanför skolan är att blanda både teoretisk och praktisk kunskap i undervisningen. Samtliga rektorer anser att det gäller att skapa en samsyn i skolan för entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Ett av de problem som motverkar att man arbetar med entreprenörskap i skolan är, enligt rektorerna, att många lärare arbetar rutinmässigt och har ett invariant sätt att förmedla kunskaper. Även rektorerna tycker att det krävs samarbete mellan skolor, företag och organisationer för att lyckas med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan.

Diskussion

Regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande

Arbetet med att skaffa kunskaper om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och sammanställa den omfattande litteraturgenomgången om ämnet har varit mycket givande. Genom att läsa böcker och tidigare studier om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande har jag ökat mina kunskaper och förståelse för ämnet. I början av undersökningsprocessen trodde jag att det inte finns så mycket skrivet om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande men till min förvåning, och som min litteraturgenomgång också visar, har jag hittat flera avhandlingar, rapporter och böcker om ämnet. Det som jag finner intressant är att det har gjorts flera forskningsprojekt om ämnet, att det skrivits flera böcker och utredningar om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande men att begreppen ändå visar sig vara relativt nya i skolsammanhang. Det innebär att paradoxen kvarstår, forskning, böcker och rapporter om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolväsendet tyder att det ändå inte är nytt. Till exempel jämförelsen av läroplanerna från -94 respektive -11 visar att det finns likheter mellan dem, men ordet entreprenörskap omnämns först i Lpf 11. Konceptet med ansvar, kreativitet etc. har funnits i tidigare läroplaner men inte begreppet entreprenörskap. I litteraturgenomgången har jag jämfört Lpf 11 och Lpf 94. Mycket av det som skrivs i Lpf 11 har även funnits i Lpf 94 så det bör inte vara så stor utmaning att arbeta enligt Lpf 11. Leffler (2006) menar att begrepp som är kopplade till entreprenörskap som t.ex. kreativitet, ansvar, självförtroende, initiativförmåga osv. egentligen är inte något nytt i skolan. Begreppen används nu i en ny diskurs vilket har problematiserat det hela för lärarna som har svårt att tillämpa begreppen i praktiken. Därför finns det en undran om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är verkligen något nytt eller snarare en gammal produkt i en ny förpackning. Arbetet med denna undersökning har väckt en annan frågeställning, nämligen frågan om varför är det viktigt att skapa entreprenöriella individer? Är det kanske regeringens lösning på att skapa flera företagare och fler jobb genom att införa entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan? I *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet* (2009) uttryckte Olofsson, Björklund och Leijonborg att det är viktigt att stärka entreprenörskap i skolan för att skapa flera företagare. Men blir människor entreprenörer genom att fostras till det i skolan? I förordet till regeringskansliets *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet* (2009) skrivs det att entreprenörskap ska löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet men det som saknas är en tydlig strategi om hur entreprenörskap och entreprenöriellt lärande ska omsättas i skolan.

I litteraturgenomgången visar det sig att satsningen på entreprenörskap har pågått länge. Som jag skrev i litteraturgenomgången rapporterade redan European Commission (2002) om entreprenöriella satsningar bl.a. i den svenska skolan. Det som jag finner intressant här är att andra länder, t.ex. Norge redan 1997 valde att införa entreprenörskap på alla nivåer och att Danmark arbetade för att införa entreprenörskap i alla ämnen då rapporten presenterades. Finland satsade på samarbete mellan skola och näringsliv. I European Commissions rapport (2002) står att Skolverket 1996 fick i uppdrag av regeringen att öka kvaliteten på yrkesinriktade utbildningar såsom att öka samarbete mellan skolor och arbetsliv. När jag läser de nuvarande strategierna för att implementera entreprenörskap i GY11 ser jag att en av

strategierna är att Skolverket fått i uppdrag att stödja och stimulera entreprenörskap på gymnasiet och främja samarbete med arbetslivet. Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande betonas i GY 11 men innehållet om entreprenörskap har funnits tidigare i läroplanen vilket innebär att skolor har arbetat med det t.ex. i Ung Företagsamhet. Trots att Skolverket alltså redan 1996 fått i uppdrag att öka samarbete mellan skola och arbetsliv framgår av mitt resultat att detta samarbete fortfarande efterfrågas.

Förståelse för riktlinjer och begrepp

I resultatet har jag fått fram att mina respondenter upplevde regeringens riktlinjer som otydliga och svårtolkade. Min tolkning av resultatet är att lärarna upplever svårigheter med tolkning av regeringsriktlinjer och en del av svårigheterna kommer av att det ofta kommer nya riktlinjer, att skolan är under förändring hela tiden vilket gör att lärare har svårt att genomföra uppdraget. Lindensjö och Lundgren (2000) skriver om den komplexitet som finns i skolorna då alla riktlinjer ska omsättas i praktiken där de menar att regeringens riktlinjer kan vara svårtolkade och oklara. Det finns ett brett tolkningsutrymme vilket innebär att de kan tolkas på olika sätt och det är inte säkert att det i praktiken omsätts på rätt sätt eller omsätts alls. Jag har i mitt resultat kunnat tyda att flera av mina respondenter inte har läst regeringens riktlinjer om entreprenörskap, fyra av fem lärare berättade exempelvis att de inte känner till regeringens riktlinjer. Anledning kan vara att samtliga respondenter ansåg att regeringens riktlinjer är svårtolkade, otydliga och alltomfattande. Både rektorer och lärare upplever regeringens riktlinjer som svårtolkade och oklara vilket även påtalats av Lindensjö och Lundgren (2000). Om rektorer och lärare säger att de vill ha tydligare riktlinjer, varför förtydligas då inte dessa? Om riktlinjer ska tillämpas då är det lämpligt att göra dem tydliga t.ex., genom workshops, eller andra metoder som skolpersonalen kan acceptera och anamma. En tydligare strategi för hur entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan kan tillämpas skulle underlätta rektorernas och lärarnas uppdrag.

I mitt resultat tolkar jag att alla mina respondenter ansåg att begreppen entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är otydliga och oklara. När jag tolkar respondenternas uttalanden om begreppen inser jag att alla respondenter ändå kopplar entreprenörskap till nyckelbeskrivningarna som begreppen innehåller: kreativitet, ansvar, nytt skapande, kunskapsutveckling, våga ta för sig etc. Detta säger mig att mina respondenter vet vad entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är men det finns ändå viss osäkerhet angående begreppen. Därför tolkar jag att begreppen skulle behöva en tydligare definition och en samsyn. Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande kan skapas om ledare och lärare har en gemensam förståelse för vad det betyder och innebär för deras verksamhet. För det kräver en fungerande dialog och samarbete mellan kollegor inom organisationen. På så vis kan de omforma och utbyta varandras förståelse av entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och tillsammans skapa gemensamma kunskaper. Den gemensamma förståelsen är under ständig utveckling och därför är det betydelsefullt att ständigt arbeta med den egna och den gemensamma förståelsen. Dessutom behöver såväl rektorer som lärare stärka sina kunskaper angående entreprenörskap och entreprenöriellt lärande genom kompetensutveckling. Sandberg och Targama (1998) tar upp förståelse som är en grundläggande förutsättning för utvecklingsarbete. Genom att rektorer skapar en gemensam förståelse i skolan angående entreprenörskap och entreprenöriellt lärande skapas en arena för lyckat ett utvecklingsarbete. Självreflektion genom dialog med kollegor och reflektion utifrån forskning skapar ny förståelse enligt Sandberg och Targama (1998). En förutsättning för att kunna förmedla och

skapa kunskaper för det nya arbetssättet är att framförallt rektorn besitter insikt i vad det är. Vid implementeringen av nya arbetsättar är det också betydelsefullt att lärare kompetensutvecklas. I mitt resultat har en lärare uttryckt att han ville gå på en kurs om entreprenörskap och att han har frågat ledningen om det men att det inte gick eftersom skolan inte hade råd att betala för kursen. Sandberg och Targama (1998) menar att personalens förståelse för nya arbetsätt förstärks och förnyas genom kompetensutveckling och kompetensförnyelse. Om skolan inte har råd att kompetensutveckla sin personal bör rektorn ha idéer om hur lärare istället kan skapa en gemensam förståelse av entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Rektorns uppdrag är enligt Lpf 11 att kompetensutveckla lärare så att de ska kunna utföra sina arbetsuppgifter. I mitt resultat har en av tre rektorer följt regeringens riktlinjer och arbetat för lärarnas kompetens bl.a. genom att anmäla skolan till en kurs där implementering av entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan behandlas.

En lärare uttryckte att han vill ha tydligare riktlinjer vad entreprenörskap är och hur det ska tillämpas i klassrummet. Riktlinjer är beskrivna i styrdokument och läroplan vilka jag tycker bör läsas av både rektor och lärare. Lärare och rektorer bör kunna lösa detta problem genom att läsa fakta, forskning etc. om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Det säger jag med bakgrund av att mitt resultat visar att flera av respondenterna inte ens har läst regeringens riktlinjer då flera lärare under intervjuerna undrat *Vilka riktlinjer?*.

I mitt resultat framgår det att tre lärare och två rektorer uttryckte en negativ inställning till den nuvarande regeringens politik. En rektor ansåg t.ex. angående entreprenörskap att det i skolan finns det en politisk modeton och att utbildningsministern inte vet vad han pratar om. Detta kan tydas som en medveten protest mot det nya arbetssättet. Hur det än må vara med det, så tror jag att om en ledare har en negativ inställning till entreprenörskap, så kan detta spegla av sig till lärare och vidare från lärare till elever.

Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i praktiken

Resultaten visar att fyra lärare inte tillämpar entreprenörskap i undervisningen och två av tre intervjuade rektorer uttryckte svårigheter i tillämpning av entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan. Berg (2003) skriver om informell styrning i skolan som består av ledning och lärare på skolan och som ger plats åt en rad oskrivna regler och traditioner. Flera lärare har medgett att de fortsätter arbeta som tidigare, alltså är de vana vid att arbeta på ett traditionellt sätt vilket motverkar implementeringen av ett nytt arbetssätt. Vid en förändringsprocess finns det ofta motstånd hos medarbetarna, även om förändringarna kan leda till något bättre. För att en skola ska anamma en entreprenöriellt förhållningsätt krävs det Enligt Leffler (2006) att rektor, lärare och elever agerar som entreprenörer. En rektor menade att de som arbetar i skolan i första hand är pedagoger och att de inte besitter entreprenöriell kompetens. Johansson m.fl. (2000) menar att det är viktigt att den traditionella undervisningen bryts och att rektorn bör skapa förutsättningar för entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan. I mitt resultat berättade även två rektorer att lärarna måste vara entreprenörer i undervisningen om eleverna ska kunna bli det. De pratade även om vikten av att lärarna ändrar sitt tankesätt i undervisningen. Av resultatanalysen tolkar jag att mina respondenter upplever svårigheter i implementeringen av entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i undervisning och i skolan. Av resultatanalysen tolkar jag även att det finns en vilja hos både rektorer och lärare att arbeta entreprenöriellt eftersom de ansåg att detta kan leda elever till jobb, nya idéer, praktiska kunskaper etc.

För att implementera entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan behövs det tydliga strategier och roller. Blossing (2008) skriver om hur implementering av ett nytt arbetsätt bäst kan organiseras. Han skriver att en rektor själv bör besitta kunskaper om vad som behövs vid implementeringen och att initieringen består av olika strategier för att kontinuerligt inta det nya arbetssättet. En av de strategier som omnämns i litteraturen är t.ex. samarbete med andra skolor och företag. Detta var även någonting som flera av mina respondenter eftersökte. En av rektorerna har uttryckt att pedagoger i skolan inte har entreprenöriellt tankesätt. Blossing (2008) skriver att det är viktigt att redan innan implementeringsarbetet börjar presentera idéer om det nya arbetssättet och att skapa diskussioner respektive förståelse kring nya arbetssättet. Samtidigt behövs det tydliga roller bland rektorer och lärare som ska bygga upp det nya arbetssättet, alltså entreprenörskap. Mitt resultat visar att två rektorer och alla intervjuade lärare var positiva till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande men de ansåg att de behöver hjälp av andra skolor och företag. Detta tyder på en positiv attityd och en vilja till förändring och utveckling. Om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande ska kunna tillämpas i skolan måste både rektorer och lärare ta mer ansvar genom att rektor t.ex. ger olika roller vars uppgift bland annat är att driva utvecklingen framåt. Blossing (2008) menar vidare att rektorn vid införandet av ett nytt arbetsätt kan utgå ifrån fyra utvecklingsfaser: initiering, implementering, institutionalisering och spridning. I mitt resultat framgår det att av de tre intervjuade rektorerna har bara en rektor drivit frågan om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande framåt. Jag tolkar det som att den skolan befinner sig i initieringsfasen.

Vikten av kompetensutveckling

I resultatet har en lärare (Lasse) pratat om lärarnas entusiasm och drivkraft för lärararbete. Han menade att många lärare inte befinner sig i skolan under arbetstid och inte heller har tillräcklig kompetens och kunskap för att undervisa. Även två andra lärare (Marcus och Ove) pratade om att de har fullt upp att ge eleverna grundkunskaper och att de saknar nyaktuella kunskaper eftersom de inte kompetensutvecklas. En lärare (Marcus) pratade om att han inte kan förmedla det som står i läroplanen till eleverna eftersom han inte har kunskaper inom det. Elever hänvisas till att skaffa kunskaper utanför skolan. Lärare Ove menade att lärare behöver ständig kompetensutveckling eftersom det hela tiden kommer nya saker som elever vill lära sig. Vidare nämnde en lärare att han nekades att gå en relevant kurs eftersom skolan inte hade råd att betala. Detta tolkar jag som att lärare ibland saknar tillräckliga kunskaper i de ämnen de undervisar i och att det kan finnas ekonomiska hinder för nödvändig kompetensutveckling. Petersson och Westlund (2007) skriver att det är viktigt att skolan utvecklar sig i takt med samhällsutvecklingen och att läraren har relevanta kunskaper. Jag menar att det är viktigt att elever ser lärare som förebilder som besitter aktuella och begärliga kunskaper och som kan erbjuda dem förutsättningar till deras egen utveckling. I Lpf 11 står det att eleven har ansvar för sin inläring men att lärarens uppdrag är att främja elevernas lärande genom att organisera och genomföra undervisning så att eleverna utvecklas. Enligt Lpf 11 är skolans uppgift att förbereda eleverna för arbetslivet eller högre studier. För att klara denna uppgift bör lärarna ha både drivkraft och kunskaper vilket går hand i hand. Styrdokument och läroplan anger elevernas rättigheter och det är skolans ansvar att realisera det som står i dessa riktlinjer.

Paradoxalt i detta är att regeringen vill att elever på gymnasienivå ska bli förberedda för högre studier eller arbetsliv och skaffa sig kunskaper inom juridik, marknadsföring, redovisning, samt ha kunskaper i hur företag skapas. Frågan är om hur lärare ska kunna klara av den uppgiften om de inte kompetensutvecklas och tar till sig nyaktuella kunskaper. Visst uttrycker

Lpf 11 att elever har ansvar, men innebär det att de själva ska skaffa kunskaper? Lärare som frågade ledningen om att gå på kurs om entreprenörskap visade en vilja att utvecklas men på grund av snäv ekonomi fick han inte gå kursen. Om regeringen vill ha kreativa elever måste det också satsas på kunniga och kreativa lärare. Det är oriktigt att kalla lärare för lärare om de inte har kunskaper som elever efterfrågar och om lärare inte kan förmedla dessa utan hänvisar till andra informationskällor.

En lärare i min undersökning har pratat om bristande engagemang och drivkraft för själva läraryrket. Han pratade även om otillräcklig kompetens och kunskap för undervisning. Jag tolkar att det är ett parallellt problem, har lärare inte kompetens eller kunskaper och de heller inte får kompetensutvecklas, kan deras engagemang hämmas. Vygotskij (1999b) menar att det är den aktiva eleven som ska utvecklas i skolan. För det krävs att lärare är aktiva och kan skapa en aktiv miljö i kunskapsprocessen. Läraren ska utmana och stimulera elever till utveckling. Enligt Vygotskij (1999b) ska undervisningen förhålla sig till elevernas potentiella utveckling och det är viktigt att undervisning ger försprång till utvecklingen. En aktiv lärare ska ge elever förutsättning till utveckling och det som elever gör idag med hjälp av lärare kommer de imorgon att göra helt själva. Det är viktigt att lärare utmanar elever och motiverar dem till aktivt tänkande som i sin tur leder till kreativa handlingar (Vygotskij, 1999b). Vidare menar Petersson och Westlund (2007) att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande handlar om att tända eldsjälar hos elever men jag hävdar att för att göra det behövs det lärare som också själva är eldsjälar.

Av de åtta intervjuade i undersökningen är det en rektor och två lärare som tillämpar entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan. Resultatet visar att de tre lärarna och de två rektorerna som inte tillämpar entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan vill börja tillämpa det men vet inte hur de ska gå tillväga. De efterfrågade konkreta exempel hur de kan arbeta entreprenöriellt. Detta ser jag trots allt som en positiv attityd till entreprenörskap hos dem. Enligt Vygotskij (1999a) är människor kreativa och fantasifulla och har förmåga att använda sin kreativitet. Entreprenörskap beskrivs bl.a. som en förmåga att vara kreativ. En rektor menade att lärare måste vara entreprenörer i egen undervisning om eleverna ska kunna bli det också. Leffler (2006) skriver att tillsammans ska rektor och lärare agera som entreprenörer. Hon skriver att en lärare kan agera som en aktiv agent som kan påverka aktivitet hos elever. Petersson och Westlund (2007) Leffler (2006) och Johansson m fl (2000) skriver om lärarnas och rektorernas betydelse för att skapa entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan. Det handlar om att rektorer ska agera som stöd till lärare och att de tillsammans ska skapa nya lärandemetoder, vägleda och driva elever mot entreprenörskap. För Vygotskij (1999a) är alla människor kreativa och har förmåga att producera och reproducera. Detta tolkar jag som att även lärare ska använda sin kreativitet och fantasi för att skapa entreprenöriella förhållningsätt i skolan. I resultatet framkom att de lärarna ansåg att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande handlar om att kombinera nya och gamla kunskaper och på så sätt skapa nya, användbara kunskaper. Det gäller att även lärare ska blanda sina kunskaper och reproducera nya för att lära, motivera och stimulera elever. Om en lärare har förmåga att stimulera elever till att våga skapa och ta ansvar, så kommer kreativiteten att visa sig som en kontext av elevens övriga egenskaper.

Utifrån Petersson och Westlund (2007) är entreprenöriellt lärande en process där lärare tillsammans med elever kan uppnå en djup kompetensutveckling. De påpekar vikten av att lärare påverkar elever till inläring eftersom detta är en nyckel till utveckling. Lärarens uppgift är att använda sig av olika pedagogiska metoder för att hjälpa elever att inse sin

potential och utveckla den. Johansson (2000) menar att lärare ska skapa nya lärande metoder och handleda eleven. I mitt resultat framkommer att en lärare tillämpar entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i projektform. En annan lärare berättade att hans elever arbetar i grupper där de startar fiktiv firma och han har skapat ett samarbete med företag där elever praktiserar. Berglund och Holmgren (2007) skriver att lärarna önskar arbeta med entreprenörskap genom att knyta ihop undervisningen med organisationer där det anses att elevernas praktiska kunskaper skulle bli tydliga. Tom Apple (2006) menar att lärare ska inta en handledande roll och att arbete ska tillämpas som läromedel.

Vygotskij (1999b) menar att människan är en aktiv varelse och att pedagogiken bör gynna eleven. En lärare berättade att elever gör avancerade produktioner och de visar initiativ, arbetar självständigt och har idéer fast de bekostar produktionerna själva eller frågar andra om hjälp. Vygotskij (1999a) tar upp vardagsbegrepp och vetenskapliga begrepp som är viktiga för elevernas utveckling. Det elever lär sig utifrån praktik och erfarenhet ska förstärkas med vetenskapliga förklaringar som en lärare bör kunna bidra med. I mitt resultat framkommer att två lärare och två rektor liksom Vygotskij (1999b) ansåg att de teoretiska kunskaperna bör kombineras med praktisk kunskap och att detta kan åstadkommas om skolan samarbetar med företag och andra skolor, vilket efterfrågades av mina respondenter. Enligt Svedberg (2007) finns det i skolorganisation och läroplaner utrymme för entreprenörskap, men skolan behöver utveckla ett samarbete med företag. Av de intervjuade respondenterna är det bara en lärare, nämligen Lasse, som har skapat ett samarbete med olika företag där elever praktiserar. Därför tolkar jag utifrån mina övriga respondenters uttalanden, att det inte finns samarbete mellan skolor eller mellan skola och företag.

Vygotskij (1999b) menar att det är viktigt att vid inläringen skapa en koppling mellan elevens omvärld och erfarenheter och elevers tankar och handlingar. Ett problem som upplevdes av rektorer är hur man kan omsätta entreprenörskap i alla ämnen och hur man kan bryta det djuprotade undervisningsätt som dominerar i skolan. Enligt Lpf 11 är det rektorns uppdrag att samordna och leda det pedagogiska arbetet såväl som att se till att lärarna anpassar undervisningen efter läroplan och styrdokument. En rektor bör ha en vision om hur pedagogisk utveckling och förändring ska ske. Resultatet visar att det finns en svårighet med att omsätta entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i undervisning och att det gäller att skapa en samsyn om konceptet. Någonstans måste det börjas, varför inte börja med Blossings tips (2008) för implementering av nytt arbetsätt. Sandbergs och Targamas (1998) teori om hur kollektiv kompetens kan nås genom om att skapa samarbete och dialog utvecklar, reproducerar och omformar människornas förståelse.

Metoddiskussion

Mitt syfte med undersökningen var att klargöra hur rektorer respektive lärare på gymnasiet uttrycker sin förståelse för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur man omsätter dessa i praktiken. Mitt val av metod blev intervjuer och det gav mig möjlighet att få en omfattande bild av min aktuella studie. Genom att använda mig av den kvalitativa metoden fick jag möjlighet att besvara mitt syfte och min frågeställning.

Den hermeneutiska inriktningen var mycket givande i min undersökning. Genom att använda mig av den hermeneutiska inriktningen har jag kunnat samspeja med texten, den gav mig möjlighet att gå i djupet av respondenternas yttrande samt att jag kunde fokusera på

textens helhet respektive delar. Som jag skrev i metodavsnittet har jag använt mig av en halvstrukturerad intervjumall som är en tacksam intervjumall enligt Kvale (1997). Detta visade sig vara ett utmärkt val eftersom jag kunde ställa uppföljningsfrågor till respondenten och på så sätt försäkra mig att jag uppfattat all information från respondenten rätt.

En hermeneutisk ansats är en tidskrävande forskningsmetod. Det tar tid att intervjua respondenter, att transkribera intervjuer, att tolka intervju skrifter och leta efter respondenternas budskap. Fördelen med ansatsen är den att jag kunde få en djup och omfattande bild av ämnet som jag studerade men däremot blev det ett fåtal respondenter. Kvale (1997) skriver att i en undersökning ska det intervjuas tillräckligt många personer så att forskaren tar reda på det han eller hon vill veta. Insamlingen av data pågick tills jag kände att jag hade fått svar på min frågeställning och nå studiens syfte. I denna studie har jag intervjuat 8 personer, varav 3 är rektorer och 5 är lärare, vilket inte ger mig möjlighet till en generell uppfattning och slutsats. Men mitt syfte var inte heller att hitta en generell uppfattning och jag har fått svar på min frågeställning. Om jag däremot hade intervjuat flera gymnasierektorer och gymnasielärare hade resultatet kanske sett annorlunda ut.

Min förförståelse innan genomförd undersökning var att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är ett nytt begrepp i skolans värld där lärare omnämner begreppen men inte vet vad det innebär eller hur ska det tillämpas. Efter genomförd undersökning och ett år efter GY 11 trädde i kraft som betonar entreprenörskap och entreprenöriellt lärande upplever jag att mina respondenter är osäkra på begreppens betydelse men de kopplar ändå entreprenörskap och entreprenöriellt lärande till kreativitet, våga skapa, ansvar, nytänkande. Regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande upplevs otydliga för lärare och även för rektorer vilket jag utgått i min förförståelse. Som jag skrev har jag tidigare läst om Blossings (2008) utvecklings- och förbättringsarbete i skolororganisationer. Blossing framhåller att implementeringen av ett nytt arbetsätt brukar ta flera år. Ett överraskande resultat är att flera av mina respondenter inte ens har påbörjat implementeringsarbetet.

Slutsats

Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är ett nytt begrepp i Lpf 11 men konceptet har funnits tidigare, exempelvis i Lpf 94. I Lpf 94 står det att skolan ska främja elevernas utveckling till ansvarstagande människor som aktivt deltar och utvecklas i samhälle. I Lpf 11 omnämns ordet entreprenörskap. Enligt Lpf 11 ska skolan hjälpa elever att utveckla kunskaper och förhållningsätt som främjar entreprenörskap. I GY 11 finns en stark betoning på entreprenörskap. På gymnasienivå ska elever kunna fördjupa sig i entreprenörskap inom samtliga program. I mitt resultat framkommer att både rektorer och lärare anser att regeringens riktlinjer är oklara och alltomfattande. Regeringens riktlinjer skulle enligt mina respondenter behövas förtydligas och förenklas. Samtidigt visar resultatet att riktlinjerna inte lästs av mina respondenter och det kan vara en orsak till att de uppfattas som otydliga. Fyra av fem lärare använder inte entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i undervisningen eftersom de inte vet vad begreppet betyder. Resultatet visar att gymnasierektorer och gymnasielärare anser att begreppen entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är otydliga men ändå kopplar de dessa till begreppens nyckelbeskrivning, alltså: kreativitet, ansvar, våga ta för sig och nytänkande. Resultatet visar att två rektorer och fyra lärare fortsätter att arbeta som de är vana vid och därför upplever jag en viss passivitet och brist på engagemang i fråga

om entreprenörskap i skolan. Samtliga lärare och två rektorer i min undersökning var positiva till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och ansåg att det kan vara en bra metod men de efterfrågar goda exempel från andra skolor och samarbete med företag. Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande handlar om att tända eldsjälar hos elever men för att åstadkomma detta krävs att även rektorer och lärare är eldsjälar. Skolan skulle behöva utveckla ett fungerande samarbete med näringsliv, företag och organisationer för att främja entreprenörskap. Samtliga rektorer menade att det är viktigt att skapa en samsyn kring entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur ska det tillämpas i skolan.

Förslag till vidare forskning

Syftet med den här studien var att undersöka hur rektorer respektive lärare på gymnasiet uttrycker sin förståelse för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur man omsätter denna i praktiken. Under undersökningens gång väcktes ytterligare nya intressanta frågor.

Förslag till vidare forskning är:

- I denna undersökning ingick åtta respondenter vilket gör att jag inte kan dra en generell slutsats. Därför skulle en fördjupad studie kunna bidra med en bredare kvantitativ undersökning med flera respondenter.
- I denna studie har jag inte gjort skillnad mellan kommunala respektive fristående gymnasieskolan angående entreprenörskap i skolan. Detta skulle vara intressant att göra, alltså göra en jämförande studie om hur rektorer respektive lärare uttrycker sin förståelse för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och omsätter detta på sina skolor.
- I Lpf 11 står det att eleverna ska ha ansvar för sin inläring och kunskapsutveckling. Det skulle vara intressant att göra en kvalitativ studie om vad det innebär i praktiken att elever själva ansvarar för sin inläring och kunskapsutveckling utifrån elevernas respektive lärarnas perspektiv.

Referenser

- Alvesson, M., & Sköldberg, K. (1994). *Tolkning och reflektion. ...Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Appel, T. (2006). *Entreprenörskap och skola*. Kapitel 5, s. 103 – 127 i Riddersporre, Bim. (red.), *Utbildningsledarskap - nu och i framtiden*. Lund: Studentlitteratur
- Berg, G. (2003). *Skolkultur – nyckel till skolans utveckling. En bok för skolledare och skolans styrning*. Göteborg: Gothia AB.
- Berglund, K. & Holmgren, C. (2007). *Entreprenörskap & skolan: Vad berättar lärare att de gör när de gör entreprenörskap i skolan?*. Örebro: Forum för småföretagsforskning.
- Bjerke, B. (2005). *Förklara eller förstå entreprenörskap?* Lund: Studentlitteratur.
- Englund, T. (1994). *Skola för demokrati? Bokslut över ett svunnet 80-tal och en demokratiskt syftande läroplan Lgr 80: En kommenterad dokumentation av tio texter*. Uppsala: Uppsala universitet. Pedagogisk forskning i Uppsala 115.
- Holme, I.M., & och Solvang, B.K. (1997). *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Johannisson, B, Madsén, T & Wallentin, C. (2000). *Aha! Företagsamt lärande! En skola för förnyelse*. Stockholm; Utbildningsradio AB.
- Johannisson, B & Madsén, T. (1997). *I entreprenörskapets tecken - en studie av skolning i förnyelse*. Stockholm; Fritzes.
- Leffler, E. (2002). *Entreprenörskap och Företagsamhet i skolan- en del i Pedagogisk arbete. Ur journal of Research in Teacher Education nr 1-2 2002*. Umeå: Umeå Universitet.
- Leffler, E. (2006). *Företagsamma elever- Diskurser kring entreprenörskap och företagsamhet i skolan*. Umeå; Umeå universitetet.
- Liedman, S.E. (2011). *Hets! En bok om skolan*. Falun; ScandBook AB
- Lindensjö, B, & Lundgren, U.P. (2000). *Utbildningsreformer och politisk styrning*. Göteborg: Elanders Graphic Systems
- LPF 2011, Skolverket. (2006). *Läroplan för gymnasieskolan, Examensmål, Gymnasiegemensamma ämnen*. Stockholm: Fritzes.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur. Skolverket
- Patel, R. & Davidsson, B. (1991). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Peterson, M, & Westlund, C. (2007). *Så tänds eldsjälar - en introduktion till entreprenöriellt Lärande*. Stockholm: Nutek.

Regeringskansliet. (2009). *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet*. Stockholm: Regeringskansliet.

Samuëllson, M. (2009) *SSE Business Lab – en modell för entreprenöriell framgång?* Kapitel 5, s 99- 113 i Holmqvist Carin. (red.), *Entreprenörskap på riktigt - Teoretiska och praktiska perspektiv*. Stockholm: Studentlitteratur.

Sandberg, J. Targama, A. (1998). *Ledning och förståelse- ett kompetensperspektiv på organisationer*. Lund: Studentlitteratur.

Svedberg, G. (2007). *Entreprenörskapets avtryck i klassrummets praxis: om vilkor och lärande i gymnasieskolans entreprenörskapsprojekt*. Umeå: Umeå universitet, Umeå.

Stehr, N. & Böhme, G. (1986). *Knowledge Society*. Dordrecht: Reidel Publishing.

Starrin, B. & Svensson, Per. G. (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapligteori*. Lund: Studentlitteratur.

Svenskt Näringsliv. (2011). *Lärarstudenters syn på entreprenörskap i skolan*.

Vygotskij, S. L. (1999a). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalis

Vygotskij, S. L. (1999b). *Vygotskij och skolan. Texter ut Lev Vygotskijs Pedagogisk psykologi kommenterade som hitskoria och aktualitet*. (red. Lindqvist. G.). Lund: Studentlitteratur.

Ödman, P. J. (2007). *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik*. Finland: Norstedts förlagsgrupp AB.

Elektronisk referens

Tillväxtverket, manual för indikatorer

<http://www.tillvaxtverket.se/download/18.2951bcb412700b68b8680007327/Manual+f%C3%B6r+indikatorer.pdf> [Tillgänglig: 2011-04-30]

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011

http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2705 [Tillgänglig: 2012-02-13]

Läroplan, Frivilliga skolformerna, Lpf 94,

http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D1071 [Tillgänglig:2012-04-08]

Forskning.se

<http://www.forskning.se/temaninteraktiv/teman/entreprenorskapskolan.4.493d5181128f2a1e8798000876.html> [Tillgänglig: 2012-02-20]

Nystrategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet

<http://regeringen.se/sb/d/11934/a/127038> [Tillgänglig: 2012-02-19]

Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet,

<http://regeringen.se/sb/d/11359/a/126909> [Tillgänglig: 2011-02-19]

Jobb och skola

<http://www.jobbochskola.se/portal/?role=larare&page=aktiviteterexempel>

[Tillgänglig: 2012-02-20]

Lpf 11

<http://www.skolverket.se/lagar-och-regler/laroplaner-1.147973> [Tillgänglig 2012-03-03]

Europaparlamentet

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/l-learning/keycomp_sv.pdf

[Tillgänglig 2012-03-09]

European Commission

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/education_final_en.pdf [Tillgänglig 2012-03-09]

Bilaga 1: Brev till respondenter

Hej!

Jag heter Erzulina Yngvesson och läser min sista termin på mastersprogrammet Utbildningsledarskap vid Göteborgsuniversitetet. Nu skriver jag mitt examenarbete och det handlar om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande på gymnasiet.

För att uppnå mitt syfte med studien (se nedan) är min avsikt att genomföra några intervjuer med rektorer och lärare på gymnasieskolan. Varje intervju kan ta ca 30-45 minuter och jag kommer att använda bandspelare under intervjuprocessen, eftersom jag inte vill missa någon viktig information. Studien kommer att bedrivas i enlighet med Vetenskapsrådets forskningsetiska principer om information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande. Detta betyder i korthet att din deltagande är frivilligt, att du kan avbryta intervju när du vill, att ditt namn fingeras och att det inspelade materialet endast kommer att användas för studiens syfte.

Jag undrar nu om du vill delta i denna studie och berätta om din uppfattning och förståelse för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur ni omsätter dessa riktlinjer i praktiken på er skola.

Du kan kontakta mig direkt på telefon 073-687 20 87 om du väljer att delta i studien, eller mejla till lina.yngvesson@gmail.com så kontaktar jag dig och bokar in en tid.

Det går även bra att kontakta mig om du har några frågor eller vill veta mer om undersökningen. Jag hoppas på ett positivt besked.

Vänliga hälsningar

Erzuina Yngvesson

Studiens syfte och frågeställning

Med anledning av att regeringens nya skollag säger att entreprenörskap och entreprenöriellt lärande ska användas i skolväsendet och att skolan ska främja elevernas entreprenöriella förhållningssätt vill jag undersöka hur dessa begrepp omsätts i gymnasieskolan. De nya styrdokumenterna har trätt i kraft hösten 2011, därför är det intressant att undersöka hur entreprenörskap och entreprenöriellt lärande realiserar på gymnasiet.

För att utveckla och förtydliga uppsatsens syfte har jag formulerat följande övergripande frågeställning:

- Hur uttrycker rektorer respektive lärare på gymnasiet sin förståelse för regeringens riktlinjer om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur omsätter man dessa i praktiken?

Bilaga 2: Intervjufrågor

Intervjufrågor till rektorer och lärare

1. Regeringen har skapat riktlinjer för entreprenörskap och entreprenöriellt i skolan. Hur ser du på begreppet entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur tolkar du regeringens riktlinjer?
2. Hur ser du personligen på entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan? Delar du regeringens uppfattning till exempel eller har du en annan uppfattning?
3. Hur arbetar du som skolledare/lärare med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande så att det genomsyrar undervisningen?
4. Har ni på skolan följt regeringens riktlinjer när det gäller entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och hur har ni gjort det? Alltså, på vilket sätt tillämpar ni entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i skolan?
5. Vad anser du har införts i skolan inom de olika ämnena och ämnesområden i relation till regeringens riktlinjer?
6. Kan du beskriva varför entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är bra? Till exempel:
7. På vilket sätt, enligt dig, gynnar entreprenöriella färdigheter samhället?
8. Är det viktigt att elever lär sig entreprenörskap och varför?
9. På vilket sätt enligt dig gynnar entreprenörskap och entreprenöriellt lärande elever
10. Samarbetar ni med andra organisationer och/eller näringslivet i relation till entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och i så fall hur?
11. Tycker du det sättet som skolan jobbar med entreprenörskap i skolan är bra? Finns det andra sätt? Hur skulle du vilja arbeta med entreprenörskap i skolan?
12. Vilken är enligt dig ett framgångsrikt sätt att motivera elever att bli entreprenörer?